

SOTJHØNA

Østensjøvannets Venner
Nr. 62 – desember 2021 – Årgang 32

Innhold

Leder	3
Renovering av turveiene	4
Stolpejakten aktiviserer alle	5
Vadedammen restaureres	6
Skoleutvidelser i grøntområder	7
Lysvandring langs Alna	8
Bedre utsyn fra fugleskjulet	9
Miljøprisen tildelt Manglerud skole.....	10
Villblomstenes dag	11
Minna startet kvinnekampen.....	12
Diktet Stifinneren.....	15
Elvesvinger i våtmarksområder.....	16
Tøff svane	17
Beitene sommeren 2021.....	18
Registrering av fremmede arter.....	19
Den gang ålen svømte i Østensjøvannet.....	20
Zombisneglene rundt Østensjøvannet	21
Grønn strategi - Oppsal områderegulering	24
Fotografen Svein Walther Hiis – presentasjon.....	26
Vårt kjelerovdyr katten	28
Forberedt på klimaendringer	30
Manglerudbekken – fra liten til flomstor	33
Nye arter i 2021	34
Kunstig nattbelysning i miljøparken	38
Mitt Østensjøvann – Ragnhild Magnussen	42
Honningbier ved Østensjøvannet.....	44
Østensjødagen	45
Dugnadene høsten 2021	46
Ny teknologi uten graving – renovering av avløpskummer	48
Hassel – tre med stor utbredelse	50

Oppdaget forurensning eller skadde dyr?

Ved forurensning, oljeutslipp eller lignende, kontakt vann og avløpsetatens telefonvakt: 23 43 79 00 (hele døgnet!). Ser du skadde dyr som kunne trenge hjelp, ring dyre-ambulansen på 02222 (kommunal instans) eller fuglehjelpen: 911 65 789.

Østensjøvannets Venner

Postboks 77 Oppsal, 0619 Oslo

Redaksjon: Amund Kveim (ansv.red.)
Leif-Dan Birkemoe (redaktør), Audun Brekke
Skrindo, Tore Nesbakken og Hans-Petter Jensen

Layout/design: LOUD AND CLEAR AS
Grafisk produksjon: 07 Media

E-post/nettsider:
post@ostensjovannet.no
www.ostensjovannet.no
Følg oss på facebook

Sothøna: ISSN: 1504-0615
Organisasjonsnummer: 983 034 446
Driftskonto: 7874 05 56761
Logo: Anne Durban
Opplag: 2400

Foreningens styre:

Leder:
Amund Kveim, 975 44 552
E-post: amund.kveim@ostensjovannet.no

Nestleder:
Finn A. Gulbrandsen, 481 58 776
E-post: fi-gul@online.no

Styremedlem/sekretær:
Tore Nesbakken, 970 11 340
E-post: tore-nes@online.no

Styremedlem/kasserer:
Sigrun Antonsen, 924 66 266
E-post: siant@hotmail.no

Styremedlemmer:
Leif-Dan Birkemoe, 901 25 523
E-post: dbirkemo@online.no

Lise M. Johansen, 909 14 614
E-post: lisemarry@gmail.com

Svein Joar Horve, 992 81 883
E-post: svjh@outlook.com

Varamedlemmer:
Grete Edholm, Eirik Wærner,
Tiril Andersen, Bjørn Jacobsen

Valgkomite:
Tore Nesbakken, Jenny Helen Stillerud,
Audun Brekke Skrindo

Medlemsendringer meldes til:
Bjørn Steensrud, 22 27 01 03
E-post: bsteens@online.no

Besøkssenter våtmark Oslo
E-post: post@vatmarkoslo.no
www.vatmarkoslo.no

Revisor: BDO AS

Medlemskontingent:
Hovedmedlem kr. 200
Husstandsmedlem kr. 20
Foreninger o. l. kr. 400
Firma/bedrift o. l. kr. 800

Konto for medlemskontingenter: 5082 07 54112

Redaksjonen avsluttet 25.11.2021

Forsidebilde: Svein Walther Hiis
Stokkender i flukt over Østensjøvannet 13.
oktober 2021. NIKON D500.

Leder:

Skoleutbygging

Byrådet har lagt frem en ny skolebehovsplan der man konkluderer med at både Skøyenåsen og Rustad skole må utvides. Våre barn og unge må selvsagt ha gode og mange nok plasser. Nyere befolkningsutviklingsprognoser viser imidlertid stagnasjon og synkende elevtall. Begge skoleutvidelsene kommer i konflikt med viktige naturområder og vi må derfor sterkt oppfordre til at eventuelle utvidelser tar de nødvendige hensyn til natur og miljø. Det lar seg gjøre, men det krever politisk vilje.

Vadedammen restaureres og turveier utbedres

Byrådet og Bystyrets reviderte Oslo-budsjett for 2021 var gledelig. Nye friske midler gjorde det mulig bl.a. å få til en sårt tiltrengt utbedring av turveiene rundt vannet, og ikke minst restaurering av dammen nord for Østensjøvannet. Denne har vært en fin biotop for fugl og amfibier, men har over tid grodd igjen. Vi hadde derfor håp om at Byrådet ville fortsette sin satsning på Østensjøvannet, men budsjettforslaget for 2022 ble en skuffelse. Det er imidlertid ikke for sent å rette opp dette.

Ta hensyn til våtmarken, også om vinteren

På kalde vintre med islagt vann er Østensjøvannet et yndet sted for turer og skøyting. Bredden av Østensjøvannet er erosjonsutsatt og skader fra publikums ferdsel om vinteren har dessverre negativ effekt. Vannet kan og skal brukes, men vi oppfordrer publikum til å ta hensyn. Takrørskogen, de opptil 3 meter høye «stråene», er viktige hekkeområder der fugl bruker fjorårets planter til å bygge reder i. Vi minner også om at Bymiljøetaten i fjor innførte helårs bålforbud i hele miljøparken.

Vi ønsker alle en god jul!
November 2021

Amund Kveim
Leder

Artikkelen *Minna startet kvinnekampen* på side 12 er skrevet av forfatteren Sølvi Wærhaug. Boka omhandler Minna Wetlesens (1821-1891), den driftige bondekona på Abildsø gård som tok opp kampen for at jenter skulle få utdanning flere tiår før kvinnebevegelsen gjorde seg gjeldende på slutten av 1800-tallet.

HVORFOR SOMLER BYRÅDET?

Byrådspartiene var høyt på banen før valget og kom med mange gode løfter for Østensjøvannet. Vi må nå påpeke at man enten har fått kalde føtter eller rett og slett somler. Den nye tverretattlig utarbeidede forvaltningsplanen for miljøparken har nå ligget alt for lenge i påvente av politisk vedtak. Dette medfører manglende fremdrift i viktige tiltak, og vi taper verdifull tid.

Lys i mørket?

I en større artikkel i dette nummeret tar vi for oss lysforurensning. Med unike biologiske verdier og et naturreservat midt i hovedstaden, utgjør dette et betydelig problem. Det gjenstår fremdeles mye forskning, men vi kan trygt legge til grunn at unødvendig belysning nær naturområdene har negativ konsekvens for dyrelivet. Det er derfor et behov for en gjennomgang av hva vi absolutt må ha, hva vi kan justere og hva vi rett og slett kan avstå fra. Dette gjelder både offentlige bygg, anlegg og veier, men vi som bor i nærheten av vannet bør også ta utfordringen. Prøv å still deg spørsmålet om når du sist så en klar stjernehimmel fra Oslo.

Signert bok «Damer som baker kaker - Historien om Husmorskolen og Minna Wetlesen» av Sølvi Wærhaug kan kjøpes på Besøkssenter Våtmark, Bakkehavn, for kr. 250. Senteret er normalt åpent på søndager. Boken kan også skaffes ved E-post til post@ostensjovannet.no for nærmere avtale.

Renovering av turveiene – mindre gjørme, mer fremkommelige

Turveiene rundt Østensjøvannet har i den senere tid vært i dårlig forfatning. Spesielt på østsiden med stor avrenning fra jordene på Østensjø gård etter høstpløying og såing høsten 2020. På dette veistykket har det til tider vært ufremkommelig i et års tid, særlig ved nedbør og snøsmelting.

Leif-Dan Birkemoe

Grunnarbeidet besto først i å lage stikkrenner på tvers av veien langs Bekkasinmyra.

Regnet gjorde plutselig veien ufremkommelig. Gravemaskinen måtte i en periode parkere.

Ekstrabevilgning

Østensjøvannet ble tilført i underkant av 6 millioner kroner som en ekstrabevilgning på Oslo-budsjettet for 2021. Deler av disse midlene ble øremerket til utbedring av turveiene rundt Østensjøvannet.

Allerede dagen etter at oppslaget om utbedring ble publisert (se ramme) var Bymiljøetatens entreprenør NCC i gang med folk og maskiner på vestsiden av Østensjøvannet ved området langs Lille-skogen. Stikkrenner ble gravd og veien hevet på visse partier. Da renoveringen fortsatte på østsiden ble det større utfordringer.

Mye regn

NCC-folkene ble mer eller mindre hindret i å komme tørrskodd ombord i gravemaskinen etter alt regnet som overraskende kom

helt i begynnelsen av oktober. Veien langs Bekkasinmyra er delvis anlagt på en myr eller et fuktig engstykke som ikke var beregnet på tunge kjøretøyer. Store lastebiler med pukk og annet materiale som ble brukt under arbeidet skapte dype hjulspor som ble fylt med vann. Dette måtte i etterkant også utbedres. Arbeidet ble forsinket med minst et par uker, men resultatet ser meget bra ut.

For nær bredden

Det har vist seg at da turveien ble anlagt rundt vannet på 1960-tallet ble den lagt for nær bredden. Grunnvannstanden er høy, og selv om Østensjøvannet er et regulert vann viste det seg at bredden lett ble bløt og jorderosjonen satte inn. Stedvis ble det fylt på med grus, noe som hadde kortvarig

effekt. I 2014 ble det gravet dypere grøfter og lagt nye stikkrenner langs veiområdet ved Bekkasinmyra, samme sted som nå er renoveret. To store omlegginger av turveien var også nødvendig, først på vestsiden forbi Abildsøfeltet i 2016 og sist veistykket på østsiden av Vassenga i 2018. Da ble broen over Bølerbekken fjernet, men som erstatning ble en sti anlagt ned til bredden der det i dag er en platting. Områdene der veien gikk er nå tilbakeført naturen.

Med det arbeid som nå er utført på østsiden av vannet er veien stedvis bygget litt opp. Vi får håpe det holder. Men med de nedbørsmengder som er forventet, kan det i fremtiden fortsatt oppstå problemer med turveien på denne strekningen.

Det må også nevnes at turveien over broen i sør også er renoveret.

Renoveringen besto bl.a. i å lage dype grøfter som vannet fra jordet og veioverflaten kunne renne ned i, for så å bli drenert ut på Bekkasinmyra. I noen tilfeller ledes vannet direkte ut til Østensjøvannet gjennom stikkrenner.

Turveien langs Østensjøvannet oppgraderes.

Bymiljøetaten oppgraderer turveien rundt Østensjøvannet. Deler av turveien vil derfor noen ganger være stengt for gjennomgang. Dette er grunnet sikkerhet for turgåere. Vi forsøker likevel så langt det er mulig å holde strekkene som oppgraderes åpne.

Arbeidene vil ferdigstilles i starten av oktober. Arbeidene er for å gjøre turveiene mindre gjørmete, og mer fremkommelige.

Bymiljøetaten beklager ulempene, og ønsker deg en god tur.

Bymiljøetaten 30.08.2021.

Stolpejakten aktiviserer alle

Stolpejakten brer stadig om seg. Dyktige Oppsal orientering arrangerte for første gang stolpejakt i Østensjø bydel.

Finn A. Gulbrandsen

Orienteringslaget er tilsluttet Oppsal idrettsforening som fyller 110 år i 2022. Laget har arrangert turorienteringen «Ola-Dilt» i Østmarka årlig siden 1966, dvs. at det ble tilrettelagt for 55. gang i år.

QR-koder

Stolpejakten går ut å finne stolper plassert omkring i forskjellige kommuner. Stolpene kan registreres manuelt, digitalt eller ved å laste ned en applikasjon på mobilen. Ved hjelp av denne kan man skanne QR-koden som finnes på hver stolpe.

Over hele landet

Stolpejakten tar sikte på å aktivisere alle. Den bidrar også til at man blir kjent i byen eller distriktet. Stolpejakten er en allmennnyttig forening som bidrar til økt aktivitet blant folk flest i hele landet. Tilbudet er gratis. Informasjon og kart er tilgjengelig på hjemmesiden «stolpejakten.no» eller i kommunene. Hovedkart med inntegnede

stolper blir i en del kommuner distribuert til alle husstander. Stolpejakt kan du drive så å si over hele landet.

Mer info om stolpejakten i vår bydel finner du på «<https://stolpejakten.no/arrangor/oppsalorientering>».

I miljøparken

I Østensjøområdet miljøpark var det flere stolper. Blant annet var en stolpe plassert ved «Sukkerstanga» nederst i «Blodbakken», bakken opp til Manglerud skole fra nord. I Manglerudskogen mot øst fant man en stolpe, på Tallberget var det to, hvorav den ene stolpen dessverre var plassert for nær en av de fredete gravhaugene (fredningsavstand 5 m) og en stolpe var plassert på Bakkehavntoppen.

Oppsal orientering roses for et godt mosjonstiltak tilpasset så godt som alle.

Bortsett fra den ene posten på Tallberget, var postene plassert godt unna de mest sårbare områdene i miljøparken.

En av stolpe sto i Manglerudskogen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 18.07.2021.

Vadedammen restaureres

Dammen nord for Østensjøvannet er nå under restaurering

Amund Kveim

Arbeidet med restaureringen startet 1. november. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Vadedammen ble anlagt i 1996 av Østensjøvannets Venner og Norsk ornitologisk forening Oslo & Akershus (nå BirdLife). Bakgrunnen var tildelingen av Finsefondets pris som ble en sentral del av finansieringen. Meningen var at man her, på et gammelt snødeponi, skulle få en egen grunn dam tilrettelagt for vadefugler.

Prosjektet var bare delvis vellykket. Den var litt for grunn, ble ikke i tilstrekkelig grad skjøttet og dammen grodde raskt igjen. Den har imidlertid vært en fin lokalitet for enkelte fuglearter og amfibier, ikke minst spissnutfrosk. Det viktigste var at området

ble tilbakeført til natur og ikke lengre benyttet til snødeponi.

Dammen har gjennomgått flere restaureringsrunder med utgraving og vegetasjonsjerning, senest i 2007 da 2/3 av dammen ble gravet ut. Massene ble lagt på vollene rundt dammen.

Nå gjennomfører Bymiljøetaten en ny runde restaurering med særlig vekt på de delene som ikke ble gravd ut i 2007. Det alt vesentligste av gravearbeidet er nå slutført, men det skal gjennomføres en del arbeid på vollene våren 2022, bl.a. sprøytesåing av stedegne plantearter. Overskudds-

massen deponeres på vollene og vil bidra til mindre støy i selve damområdet.

Vannet i Vadedammen pumpes opp fra Østensjøvannet og har utløp i Østensjøbekken. Under dammen ligger Godliabekken i rør, og det er et langsiktig mål å få denne åpnet og at bekkevannet skal gå ut i dammen og videre ut i Østensjøvannet. Nå er bekken så forurenset at den ikke kan gå ut i Østensjøvannet.

Vi bifaller dette tiltaket og håper publikum vil være tålmodige og akseptere eventuelle ferdselsbegrensninger i anleggsperiodene.

Skoleutvidelser i grøntområder

Østensjø skole er utvidet. Nå planlegges det utvidelser også på Skøyenåsen og Rustad. Planene innebærer enda flere inngrep i miljøparkens randsoner.

Amund Kveim

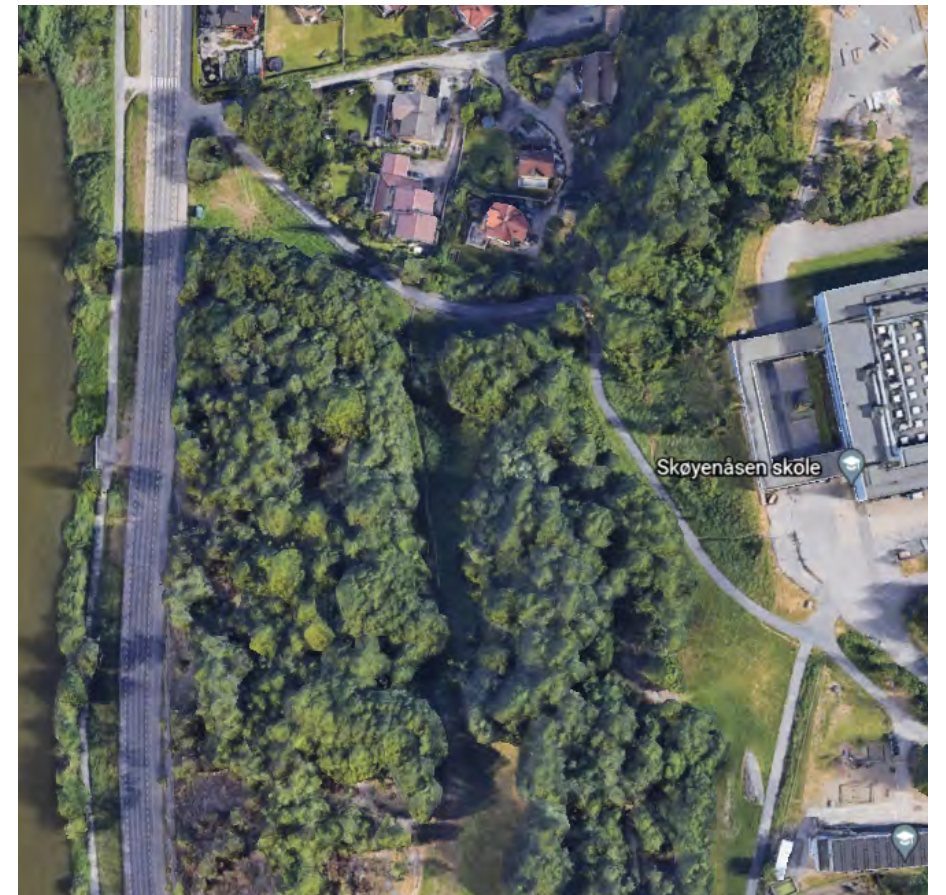
Østensjøvannets Venner har i mange år advart om at fortsatt boligbygging rundt vannet over tid vil føre til ønsker og behov for flere barnehager, skoleplasser og idrettsanlegg. Dette fører til ytterligere press på miljøparken, randsonene og andre gjenværende grøntområder. Østensjø skole er nylig tatt ut av miljøparken og utvidet, og på Manglerud førte vedtaket om felles skolegård til ny bilvei inn til idrettsanlegget på nordsiden. Bit for bit blir naturområdene stadig mer presset.

Skøyenåsen skole foreslås utbygd

Oslos skolebehovsplan 2022-2030 viser at det er tilfredsstillende behovskapasitet i området og prognosene viser nedgang i elevtallet, men likevel foreslås Skøyenåsen skole utvidet. Det kan være mange grunner til å ønske dette, men det er også klare ulemper. I skolesystemet opererer man med arealnormer for antall kvadratmeter uteareal pr. elev, og for å få regnestykket til å gå opp, velger man å regne inn et nokså urørt og svært lite brukt naturområde vest for skolen.

Dette området ligger i en bratt skråning uten naturlig tilknytning til resten av skolens uteområde. Skal dette bli anvendbart uteområde, om så bare i det teoretiske regnestykket, vil man med stor sannsynlighet måtte felle en rekke trær, både fordi de «står i veien» og fordi man risikerer at døde trær faller overende. Men det er nettopp disse trærne, levende og døde, som danner grunnlaget for et stort biologisk mangfold. Biologer vi har hatt med i området mener området har stort potensiale, og må sees i sammenheng med de omkringliggende naturområdene. Man bør derfor la dette området være i fred.

Denne ubrukte delen av skoletomten er i den nye forvaltningsplanen foreslått innlemmet i miljøparken. Når Lillejordet barnehage, etter mangfoldige års midlertidighet, endelig skal rives og tomten tilbakeføres til natur, vil hele dette området

Skøyenåsen skole. Vi ser skogområdene i miljøparken nord for Oppsalskrenten til venstre i bildet. Det omstridte skogområdet som er foreslått innlemmet i miljøparken ligger nord for turveien, vest/nordvest for skolen. Lillejordet «midlertidige» barnehage ligger nede til høyre i bildet. Flyfoto fra Google Earth.

bli en viktig del av miljøparken i fremtiden. Vi har forståelse for ønsker om utvidelse av skolen, men det må løses uten å ødelegge natur.

Private utbyggere står i kø for å utvikle Oppsal-området. Mange av planene ble satt på vent da man innså at Oppsals utvikling ikke bør skje stykkevis og delt, men heller innenfor en felles områderegeringsplan. Nå er også den satt på vent, etter sigende som følge av at Plan- og bygningssetaten har så mange planer å behandle at de ikke klarer

dem alle. Områderegering virker svært fornuftig, men vi stiller oss helt uforstående til at man ikke har inkludert sykehjemmet og skolen i dette planarbeidet.

Stort nybygg i skolehagen på Rustad

Tilsvarende planlegges det utvidelse på Rustad skole. Her er det en grøntkorridor som forbinder Østensjøområdet Miljøpark med Østmarka, og den langstrakte skolehagetomten sørover fra selve skolen er en

del av denne. Området er derfor i ny forvaltningsplan for miljøparken foreslått innlemmet.

Det har foreligget flere alternative plasseringsforslag for et nybygg på tomten. Man insisterer på nybygg ettersom dagens skolebygg skal ha arkitektoniske verneverdier man tydeligvis mener trumfer betydningen av naturverdier. Vi er uenige i dette. Dersom skolen først skal utvides, bør det være i sørvest i tilknytning til, eller umiddelbar nærhet til, dagens bygg.

En mulig positiv effekt av planarbeidet vil likevel kunne være at man får åpnet Rustadbekken som i dag ligger i rør ved turveien øst for skolen. Bymiljømiljøetaten foreslår dette.

Hver for seg er ikke de mange byggeprosjektene rundt Østensjøvannet veldig dramatiske. Men i sum og over tid blir konsekvensene store. Vi må slutte å tro at nedbygging av natur er «gratis». Naturen taper alt for ofte, og utviklingen har gått feil vei i mange år.

Den langstrakte skolehagetomten sørover fra Rustad skole er en mulig plassering for et nytt bygg.

Lysvandring langs Alna

Alnaelvans Venner kunne 14. oktober endelig arrangere lysvandringen som i fjor dessverre måtte avlyses som følge av corona.

Amund Kveim

Den populære vandringen har blitt arrangert helt siden 2003 og samler vanligvis svært mange mennesker. Underveis får publikum ulike kulturopplevelser og møte lokale foreninger.

Mange tenker ikke over det, men Østensjøvannet og Østensjøbekken er en del av Alnavassdraget. Østensjøvannets Venner pleier derfor alltid å ha sin lille stand ved bekkens utløp i Alna ved Bryn jernbanestasjon.

Bekkeutløpet flombelyses og det heises ned fakler for å vise hvor vannet kommer ut av kulverten. Bekken burde selvfølgelig åpnes i hele sin lengde opp til Østensjøvannet, men det er ikke enkelt. På sin vei går den under både Bryn senter, Ytre Ringvei, T-banen, Østensjøveien og toglinjen.

Bekkeutløpet flombelyses og det heises ned fakler for å vise hvor vannet kommer ut av kulverten. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Bedre utsyn

Fugleskjulet på vestsiden av Østensjøvannet er et populært sted å observere fugl.

Tekst og foto: Leif-Dan Birkemoe

I den lange inngangen er det skåret ut fem glugger i forskjellige høyder.

Erik og Kjell i arbeid med åpningene mot vannet.

Helt siden fugleskjulet ble bygget i 2012 har alt fra profesjonelle fugleobservatører til vanlige turgjengere uten teleskop og kikkert fått et lett tilgjengelig sted for observasjon og utkikk etter spennende arter.

Men ikke alle fant åpningene store nok til å finne en komfortabel observasjons-høyde. De minste barna kunne benytte de lavere åpningene, men deretter var det et stykke opp til de største åpningene. Flere har lenge utrykt ønske om at de største åpningene ble konstruert litt lavere og enda større for bedre utsyn over vannet. Et par skamler har til nå gjort nytten for å komme litt høyere opp.

Dette ble tatt opp med Bymiljøetaten som ga Østensjøvannets Venner i oppdrag å senke åpningene, noe dugnadsgjengens snekkerkyndige Erik og Kjell utførte i løpet av dugnaden tirsdag 2. november. I tillegg ble det skåret ut fem glugger i forskjellig høyde langs den lange inngangen. Dermed kom vegetasjonen i våtmarka tett innpå. En ny opplevelse ved å titte ut til begge sider for både høy og lav.

Åpningene mot vannet er senket for bedre utsyn.

Miljøprisen tildelt Manglerud skole

Miljøprisen til Østensjøvannets Venner ble overrakt i skolens aula torsdag 21. oktober, og den gis for fremragende arbeid i forbindelse med skolens deltagelse i Rusken-arbeidet ved vannet.

Lise M. Johansen

Fra utdelingen av Miljøprisen på Manglerud skole 21. oktober. Fra venstre i bakre rekke: Lise M. Johansen, lokal Ruskengeneral i Østensjøvannets Venner, Amund Kveim leder i Østensjøvannets Venner, rektor ved Manglerud skole Peter Streijffert og Oslo kommunes Ruskengeneral Jenny Wallheden Krohn. I forkant Tobias som mottok diplommet og Even med vandreprisen, et innrammet fotografi av en stokkand. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Leder i Østensjøvannets Venner, Amund Kveim, holdt en appell for de rundt 90 elevene som nå går i 5. klasse. Han fortalte om Østensjøområdets store biologiske mangfold og arbeidet foreningen gjør for å bevare det for fremtidige generasjoner. «Reservatet og miljøparken er et naturens skattkammer», sa Kveim. «Uten dere, og de øvrige 7 skolene som deltok i ryddearbeidet i våres, hadde vi ikke klart å holde området rent. Vår lokale Ruskengeneral, Lise M. Johansen forteller meg at det var Manglerud

som gjorde best arbeid denne gangen.

Takk skal dere alle ha.» «Synes dere et skoleår er langt? Tenk dere da at dere tar en tur ned til vannet hver skoledag et helt år og ser en ny fugleart hver gang. Så mange fuglearter er observert i området, hele 236.» Det ble forklart hvordan vannets kretsløp fungerer og at søppel lett finner veien via overvannsnettet til nærmeste bekk og deretter ned til Østensjøvannet. Elevene fikk se triste bilder av fugl ved vannet som hadde satt seg fast i plastringer,

Rusken personlig med fullt utstyr. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

aluminiumsbokser og snører. «Sånn skal vi ikke ha det» var alle enige om.

Deretter ble selve prisen utdelt, og den besto av et flott innrammet fotografi av naturfotografen Ståle Dahlberg (Biofoto) og et diplom. Rektor takket på vegne av skolen, lærere og elever, var svært stolt, og lovet at det skal få henge på et godt synlig sted. I etterkant inviterte Ruskengeneralen alle elevene ut i skolegården der Rusken-bilen sto parkert og alle fikk utlevert hver sin refleks og buff (skjerf/pannebånd) med Rusken-emblem.

Villblomstenes dag 20. juni

Fugleskjulet på vestsiden av Østensjøvannet er et populært sted å observere fugl. Sin vane tro ledet botaniker Jan Wesenberg den guidete vandringen på Villblomstenes dag også i år. Wesenberg øste av sine kunnskaper med sikker og god formidlingsevne. Norsk Botanisk Forening, Østlandsavdelingen, Besøkssenter våtmark Oslo avd. Østensjøvannet og Østensjøvannets Venner sto bak arrangementet.

Finn A. Gulbrandsen

Turen gikk fra parkeringsplassen, forbi dammen vis a vis lekeplassen, under broen og langs vestsiden av vannet til ruinene fra brenneribygningen. Deltakerne lærte om rankstarr, forskjellen på noen rosearter, fikk inngående undervisning i noen løvtrearter samt en rekke andre plantearter som gruppa passerte på veien.

Vasstelg

Siste stoppested var rett nord for brenneri-ruinene der Jan viste oss rødlistearten vasstelg *Dryopteris cristata*. Den er rødlistet som «sterkt truet» (EN). Bregnen er sjelden og Jan gjenoppdaget den i 2011 på en sjekktur ved Østensjøvannet. Arten er særpreget med de blanke, lysgrønne bladene sine. De har mindre innskårne bladavsnitt enn de fleste andre bregner.

Vasstelg hører til storleiksslekta *Dryopteris*. Klassifiserer man den videre, hører den til de bregnene som har generelt trekantet bladomriss og asymmetriske trekantete nedre førsteordensfinner, dvs. samme generelle «arkitektur» som broddtelg *Dryopteris carthusiana*, sauettelg *D. expansa* og geittelg *D. dilatata*. Omtrent slik forteller Jan om planten i Blyttia (Tidsskrift for Norsk Botanisk Forening) i 2011. Den gang han fant over 130 individer av arten ved Østensjøvannet. Så fortsetter han med å fortelle at «den lysegrønne fargen er dessuten helt særegen for arten – tidlig i sesongen ser den nesten sukkulent ut, senere får den et «læraktig» vintergrønt preg. Selv knøtt små nyetablerte planter med noen få centimeter lange blad er derfor svært iøynefallende og lette å kjenne igjen.» Jan fortalte at dette antakelig er en av de største kjente populasjonene av planten i landet.

Vasstelg *Dryopteris cristata* er sjelden og rødlistet som «sterkt truet» (EN). Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Det er hvert år en fornøyelse å følge Jan Wesenberg på disse årlige vandringene ved Østensjøvannet på Villblomstenes dag. Vi får håpe at pandemien fortsatt er under kontroll neste år og at vi kan få glede av en lignende guidet tur på Villblomstenes dag i 2022.

Det bemerkes at Wesenberg også fant 43 individer av denne sjeldne bregnen under en befarings på Bogerudmyra i 2018. Noen få planter som Jan fant her i 1993 hadde formert seg grunnet skjotselen til Dugnads-gjengen. Lye (1940 – 2021) og Skrindo fant

også individer av vasstelg på øyene under en inventering i 2020.

Vi håper at Jan Wesenberg også tar turen til Østensjøvannet på Villblomstenes dag neste år.

Han er en svært dyktig formidler som «alle» fortjener å oppleve.

Kilde: Artikkelen «Vasstelg, *Dryopsis cristata* – gjenoppdaget med 130 individer på vestsiden av Østensjøvannet, Oslo» av Jan Wesenberg. Blyttia nr. 4, 2011.

Minna startet kvinnekampen

Minna Wetlesens (1821-1891) livsverk har satt dype spor. Den driftige bondekona på Abildsø gård tok opp kampen for at jenter skulle få utdanning flere tiår før kvinnebevegelsen gjorde seg gjeldende på slutten av 1800-tallet.

Av **Sølvi Wærhaug**, forfatter av boken «Damer som baker kaker – Historien om Husmorskolen og Minna Wetlesen»

Fattigdom var vanlig i Norge den gang, levekårene var elendige og grusomme sykdommer herjet. Kvinner hadde få rettigheter. De kunne ikke delta i styre og stell, og stemmerett for kvinner lå mer enn et halvt århundre frem i tid. For gutter var det flere offentlige skole- og studietilbud, men for jenter var det ingenting utover folkeskolen. Den kunne være av svært dårlig kvalitet, mange var i realiteten analfabeter etter endt skolegang.

Den eneste i sitt slag i Europa

I mars 1865 startet Minna husmorskole, den eneste i sitt slag i Europa, og for første gang kunne jenter ta videregående utdanning. I starten var tilbudet begrenset, men Minnas skole dannet mønster for utbygging av husmorskolen i hele Norge og i flere andre land.

Giftet seg i 1845

I år er det 200 år siden Minna - Annette Wilhelmine Bülow - ble født på Tangen i Drammen. Hun vokste opp i et sjøfartsmiljø og fikk tidlig impulser fra den store verden. Moren var dansk og hadde arbeidet ved hoffet. Faren var skipper på egen skute, men døde da Minna var 13 år. Dermed sto mor og syv barn uten forsørger. Familien fikk plass i den veldedige stiftelsen Trøstens Bolig i København, som også ga moren en liten pensjon. Minna bidro til å holde liv i familien ved å sy, og hun utdannet seg også til guvernante. Hun fikk jobb i Holmestrand og her traff hun Fredrik Wetlesen som studerte maskinteknikk i nabobyen. De ble stormforelsket og giftet seg i 1845 på Abildsø gård som lå rett utenfor Christiania. Nøyaktig ni måneder senere fikk de sitt første av syv barn, datteren Annette.

Landbruksskole

På Abildsø drev svigerfar Jørgen og sønnene Fredrik og Niels skole for bondegutter:

Akershus Amts Landbruksskole. Minna gikk opp i arbeidet som husmor på storgården og tok seg av elevene på en enestående måte. Hun sang og spilte piano og dro med seg ungguttene i ulike kulturaktiviteter.

Kommunestyret

Minna arbeidet målbevisst for at barn og unge skulle få utdanning, det samme gjorde Fredrik og Niels. Brødrene hadde betydelig innflytelse i Aker, begge satt i kommunestyret og Niels var også ordfører en periode. Han var spesielt opptatt av å bedre kvaliteten på kommunens folkeskoler, men mange barn møtte ikke frem til undervisningen. Da oppsøkte Minna foreldrene og overtalte dem til å la barna gå på skole. Ofte hentet hun barna hjemme og fulgte dem på veien.

Abildsø skole

I deres eget lokalmiljø ble det bygget en ny skolestue og det var familien Wetlesen som ga en del av sin egen tomt til formålet. På Abildsø skole gjorde Minna noe revolusjonerende. Siden kvinner ikke hadde lov til å være lærere i skolen satte hun i gang et frivillig tilbud der kvinnelige lærere underviste jenter og gutter i håndarbeid. Her var det ikke snakk om prydsm, nei det var stopping og lapping, strikking og bøting. Tiltaket var så populært at kommunen fikk departementets godkjenning til å bruke en del av skoletiden til håndarbeid. Dermed jobbet det kvinnelige lærere i hele Aker, og det før de fikk en lovfestet rett til å undervise i skolen.

I kommunestyret var det velkjent et Fredrik trofast tok opp saker som Minna i realiteten sto bak. «-Det er som å høre Minna. Nei, dette blir for dyrt for oss. Vi må få Wetlesen ut av skolekommisjonen», sa sogneprest Anton Wilhelm Fangen humoristisk etter å ha hørt et forslag fra Fredrik.

Skapende hender

Minna var en ildsjel for husflidsarbeidet, og hadde selv erfart hvordan skapende hender kunne bidra til forsørgelse. Hun løftet fram typiske kvinnelige sysler som ble synliggjort på ulikt vis. Det ble startet arbeidsstuer hvor barn og ungdom fikk opplæring og betaling for tingene de laget. Driften av arbeidsstuene ble sikret av foreninger som støttet den oppvoksende slekt. Minna var også med på å starte kvinneforeninger som bygde og drev barnehjem i både Østre og Vestre Aker, hvor husflidsarbeid også ble vektlagt.

Fortvilte enslige mødre

Behovet for disse tilbudene var enormt, det kommer klart frem i Kristianias fattigprotokoller der nøden skriker imot en. Foreldre som ikke var i stand til å ta vare på barna sine, kunne oppleve at barna ble tatt av det offentlige og auksjonert bort som billig arbeidskraft til folk på landet. Dette skjedde så sent som for bare hundre år siden. Fortvilte enslige mødre kunne overlate sine barn til pleiemødre som på ingen måte ønsket barnas beste. Eller de planla å ta livet av barnet når det ble født, da de ikke så noen annen løsning. Minna fikk selv avverget en slik handling da en tjenestejente på Abildsø ble gravid uten å være gift.

Familiær ramme

Da landbruksskolen på Abildsø ble nedlagt, var det jentenes tur. På julaften i 1864 ble planene om å opprette en skole for bondejenter presentert i Almuevennen. Minna ville ha en familiær ramme rundt undervisningen, og av de 56 som søkte var det bare syv som fikk plass.

Vandrelærerinne

For å bedre forholdene i Norge var kosthold, helse og hygiene satt på dagsorden, så Minnas husmorskole fikk offentlig støtte

- 1). Minna Wetlesen-bysten ble avduket på Abildsø skole 5. juni 2001. Etter idé og initiativ fra Ole Bjune ble busten av Minna Wetlesen en realitet. Billedhuggeren Ferdinand Wüller utførte denne flotte busten. Finansieringen sto Ole Bjune, Bydel Manglerud og Østensjøvannets Venner for. På bildet ser vi Ole Bjune sittende foran. Bak står tre av Minna Wetlesens etterkommere. Fra venstre: Inger Torgersen Jensen, Yvonne Skjulstad og Mona Brennum. De var alle invitert til den høytidelige avdukingen. Foto: Leif-Dan Birkemoe.
- 2). Et kolorert foto av Minna Wetlesen plassert inntil et tre i hagen på Abildsø gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 09.09.2002.
- 3). «Bønn og arbeid» var Minnas motto i livskampen og er hugget inn i monumentet som Ferdinand Wüller har laget. Det er reist ved Abildsø skole i Oslo. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 25.03.2007.
- 4). Minna Wetlesen startet den første husmorskolen i Europa på Abildsø gård. Ved siden av hovedbygningen ligger skolestua. Foto: Marius Wærhaug Madsen.
- 5). Minna og Fredrik Wetlesen (i midten) med sine døtre og svigersønnene. Fredrikke (t.v.) og Hallvard Torgersen, Edel og Henrik Steffens Hagerup Jenssen, Annette og Carl Jenssen, Elisabeth og Einar Jenssen.

Minnas kjøkken på Abildsø gård er bevart og har vinduer ut mot tunet. Foto: Marius Wærhaug Madsen.

med en gang. Flere av fylkene sendte elever til henne og betalte for utdanningen, mot at kvinnene forpliktet seg til å arbeide som vandrelærerinner etterpå.

Knappe tre måneder etter avisoppslaget var skolen i gang. Elevene var Guri Rogne og Sigrid Strand fra Valdres, Mathea Larsen og Julie Kirkeby fra Hakadal, Maren Andersen fra Hedemarken, Mathilde Gran fra Solør og Karoline Halvorsen fra Hurdal. De var i alderen 17 til 30 år.

Gode husmødre

I løpet av to år skulle de lære om mat, husholdning, husdyrstell, hagedyrking, håndarbeid, skriving, regning, bokføring, historie og geografi – alt som skulle til for å bli gode husmødre og lærere. I tillegg kom noe meget viktig.

44 år gammel sto Minna foran elevene og ønsket velkommen:

«Vi vil at dere skal bli så dyktige og nyttige som overhode mulig, men det alene er ikke nok. For det egentlige hovedmålet med utdannelsen er at dere skal bli en kjærlig og oppofrende hjelp for familie, hjem og alle mennesker. Dette målet må aldri tapes av sikte.»

Husmorens ansvar var med andre ord omfattende. Hun skulle hjelpe og støtte alle som trengte en håndsrekning, hun hadde et samfunnsansvar. Det var nok av arbeidsoppgaver å ta tak i.

Kunnskap ut i landet

Minna la grunnlaget for opplæringen i matlagning og husstell, og fra Abildsø gikk en strøm av kunnskap ut i landet. Vandrelærerinner lærte bondekvinnene å lage billig, sunn og velsmakende mat og ga også opplæring i fjøsstell, ysting, slakting og renhold. Det kunne være en tøff jobb, særlig i de mange veiløse bygdene på Vestlandet.

Sammenhengen mellom urenslighet, smittefare og sykdom var lite kjent og vandrelærerinnene kunne støte på graverende forhold: på en gård var ei spedalsk jente alene hjemme. Alle de andre holdt på med slåttonna. Jentas fingre var nesten blitt borte på grunn av sykdommen, så hun kunne ikke jobbe på jordene. Hun skulle lage mat i stedet.

Farlig urenslighet

I bladet Husmoderen skrev Minna en artikkel «Om spedalskhet og matstell på Norges vestkyst». Hun forteller om en øyenvitneskildring der en familie satte en bolle melk på bordet, så svart av støv og sot at det ikke var mulig å se at det var melk, denne rorte de så litt mel i og deretter ble den spist, uten å være kokt. Minna mente at stat og kommune måtte gjøre noe med denne farlige urensligheten og det dårlige matstellet.

Hun var aktiv i samfunnsdebatten og tok jevnlig opp saker hun brant for,

både i artikler og i brev. Dette var det god tradisjon for også på Abildsø gård. Der møttes kjente politikere, vitenskapsfolk og kunstnere på søndagskveldene til foredrag, debatt og kulturopplevelser, og elevene deltok også.

Til felles beste

Etter hvert som husmorskolen ble bygget ut, fikk vandrelærerinnene jobb som bestyrere og lærere på de nye skolene som ble opprettet. Andre av Minnas elever fikk jobb i meierier og slakterier, i butikker, i hotell- og servicenæringen eller de tok tjeneste i private hjem. De hadde lært et fag, kunne forsørge seg selv og brukte kunnskapen til felles beste.

Rett til utdanning

På tampen av sin karriere henvendte Minna seg til bondelederen på Stortinget, Søren Jaabæk, med forslag om at husmorskolen måtte få statsstøtte. Svaret var nedslående:

«Fruen fører en glimrende Pen, men tiden er endnu ikke kommen til at gjøre noget for Kvinderne,» svarte han.

Med entusiasme, overbevisning og hardt arbeid hadde Minna kjempet for å fremme kvinners arbeid og rett til utdanning. I en årrekke hadde hun drevet sin private husmorskole innenfor svært nøkterne rammer og med hjelp av sine fire døtre, men nå sviktet kreftene. Etter 16 år var

Minna hadde et teknisk vidunder å lage mat på. En vedkomfyr fra Bærums Verk med stekeovn, seks kokehull og varmtvannstank og flere brennkamre. Foto: Marius Wærhaug Madsen.

det over, husmorskolen på Abildsø ble lagt ned i 1881. Da hadde over 200 unge kvinner fått utdanning her. Minna var høyt respektert for sitt arbeid og Det kongelige selskap for Norges Vel tildelte henne sin medalje.

Hun ble aldri rik på sin livsgjerning. Ikke var det meningen heller, målet var så mye større og uendelig mye viktigere. Hjertesaken var å hjelpe mennesker til et bedre liv. Å gi trygghet til barn, likeverd for kvinner, å bekjempe fattigdom gjennom utdanning og yrkesopplæring.

Minnesmerke

Minnas grav på Østre Aker gravlund er for lengst fjernet, men ved Abildsø skole er det reist et minnesmerke over henne laget av Ferdinand Wüller. Ordene Bønn og Arbeid er hugget inn i sokkelen – Minnas motto i livskampen. Det står ved Enebakkveien der hun så ofte ble sett vandrende med et barn i hver hånd på vei til skolen.

Etter 111 års drift var husmorskolens dager over. Den forsvant som eget skoleslag i 1976 da loven om videregående utdanning ble iverksatt. Da hadde rundt 200 000 kvinner og noen få menn gått på husmorskolen. Den har spilt en sentral rolle i kampen for kvinners rettigheter og for landets vekst og utvikling. Generasjoner har fått bein å stå på takket være Minnas livsverk.

Signert bok «Damer som baker kaker - Historien om Husmorskolen og Minna Wetlesen» av Sølvi Wærhaug kan kjøpes på Besøkssenter Våtmark, Bakkehavn, for kr. 250. Senteret er normalt åpent på søndager. Boken kan også skaffes ved E-post til post@ostensjovannet.no for nærmere avtale.

Omslaget til boken Damer som baker kaker. Historien om husmorskolen og Minna Wetlesen.

Stifinneren

Min fot følger stien
andre har tråkket
Min tanke går gjerne sin egen vei
Mens sinnet ofte blir fristet og lokket,
går føttene stodig en sikker lei

Og skjærer de ut
i tankeløs gange
og jeg står til knes i ei bunnløs myr
Eller møter et skille
hvor valgene er mange
Da kan jeg bli som et jaget dyr

Det er da jeg må finne
Sinnsro-stien
Den smale, som bukter seg
langsomt frem
I kanten av myra. Oppover lien
Inn i min stue
Inn i mitt hjem

Her kan min fot
og mitt sinn finne hvile
Her kan jeg være
blant nære og kjære
Må finne MIN sti
Må ikke tvile
på at tanken er klar
og at foten vil bære

HP

Fra Tallberget, foto: Leif-Dan Birkemoe.

Elvesvinger i våtmarksområder

Vannføringen i en liten sidebekk til Bølerbekken har vist tendenser til å renne etter vannets lover, som alle større bekker og elver i litt skrånende terreng.

Leif-Dan Birkemoe

På Smalvollen finner vi det eneste stedet der Alnaelva får svinge seg fritt over en stor åpen elveslette, noe Karsten Sølve Nilsen fra Alnaelvans venner beretter om. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 26.5.2003.

Flere av tilførselsbekkene til Østensjøvannet rant for rundt 200 år siden i svinger før de nådde vannet. Det var særlig bekkene som rant over en svakt hellende slette med god plass på begge sider som fikk denne svingete formen. Gjennom årene har bekketraseene blitt rettet ut for bedre utnyttelse og tilpasning til maskinell drift i jordbruket. Arealet ble på den måten utnyttet mer effektivt.

Smedbergbekken er et godt eksempel. Opprinnelig hadde bekken denne karakteristiske svingete formen, det kan vi se på kart fra begynnelsen av 1800-tallet. Allerede rundt 1850 har bekken fått en langt rettere linje. Trolig var det den driftige Wetlesen-familien på Abildsø gård som etter overtakelse av gården på begynnelsen av 1840-tallet raskt gikk i gang med å rette ut bekkeløpet for bedre utnyttelse av jordveiene.

En liten sidebekk

Langs turveien på østsiden av vannet har Bølerbekken en liten sidebekk som kommer

ut av et rør, helt på kanten av jordstykket Vassenga. Kilden til vannet er etter alt å dømme i området ved Smiejordet i nord og Ormelunden, løvskogen rett sør for jordene på Østensjø gård. Vi kan derfor gjerne kalle den «Smiejordsbekken». Den lille bekken renner etter vannets lover, som alle større bekker og elver i litt skrånende terreng, men plassen den renner ved er begrenset. På tur rundt Østensjøvannet er det likevel artig å følge bekkens bevegelser der den etter hvert har fått et begynnende svingete mønster eller meander (se faktaramme) som er det opprinnelige ordet for elver som danner svinger.

Vi har flere slike typiske meanderelver i Norge. Egentlig behøver vi ikke gå lenger enn til Alnaelven langs Smalvollveien, et lite stykke nord for det stedet der Østensjø-bekken møter Alnaelven ved Bryn jernbanestasjon. Her har Bymiljøetaten satt opp et skilt som forteller om områdets kvaliteter. Østensjøvannets bekker er selvsagt langt mindre enn Alnaelvns brede løp.

Smalvollen – våtmarksområde med elvesvinger

Her på Smalvollen finner du det eneste stedet der Alnaelva får svinge seg fritt, over en stor åpen elveslette. Slike flate elvesletter er viktige levesteder for planter og dyr. Plantene som skal vokse her, må tåle å bli oversvømmet ofte. Noen av artene som tåler dette best er dunkjeve, valurt og mjødurt.

Nede ved elvebredden vokser gråor og hegg som er typisk vegetasjon langs elver og bekker der jorden ofte utsettes for flom. Elvebunnen er leire, som egentlig er gammel sjøbunn fra istidens dager. Slik gammel sjøbunn holder godt på fuktigheten og er næringsrik, noe som gjør at plantelivet blir frodig. På Smalvollen finner du også kulturpåvirket skog. Der det har gått dyr på beite vokser arter som tåler beite og tråkk. Langs turstien er vegetasjonen preget av planter som trives med mye lys.

Fuglesangen er spesielt vakker her på Smalvollen. Det er rikelig med død ved her som gir næring til insekter og sopp. Dette gir

igjen mat til fuglene, som takker for serveringen ved å synge de vakreste triller!

Naturmangfold

Det kan ikke herske tvil om at svingete bekker gir et rikt naturmangfold om bekken får utvikle seg fritt. Østensjøvannet hadde, før vannet ble regulert, typiske vår- og høst-flommer som ga god næring til vegetasjonen. Vi ser derfor at mange av vekstene langs Alna er de samme som ved Østensjøvannet.

Den lille sidebekken møter Bølerbekken ved broen over Valborgs vei. Vi ser tydelig et begynnende svingemønster eller en meander. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 10.12.2020.

Meander

Meander er en vid sving i et elveløp i flatt landskap. De oppstår som følge av vannets tendens til å renne i spiral når det renner langsomt og uhindret på svakt skrånende terreng. En elv eller bekk som flyter gjennom en flat eng vil tendere til å følge og danne en meanderkurs ettersom den lagrer sedimenter og små svinger utenom disse, og får på den måten et «slangemønster» eller gjentatte buete løp i konvekse og konkave linjer.

Betegnelsen meander er avledet fra en elv som ligger i dagens Tyrkia, men som antikkens grekere kalte, *Maiandros* (latin: *Maeander*); i dag er elvens tyrkiske navn Büyük Menderes.

Kilde: Wikipedia og Store norske leksikon

Tøff knoppsvane

Knoppsvanene er tøffe fugler. Anne Kari Norland var en av dem som fulgte ekstra godt med svanene i vinter.

Finn A. Gulbrandsen

I begynnelsen av januar var det hele 70 knoppsvaner og 4 sangsvaner til stede i råken nord i vannet. Blant disse var svanen som mange ble kjent med gjennom vinteren, maken og de 4 ungene deres.

Hengende igjen

Litt senere i januar var det kun denne ene knoppsvanen igjen. Den ble hengende igjen da resten av familien dro, forteller Anne Kari. 16. januar ble den fotografert ved Bølerbekken mens den stelte seg. I slutten av januar og i februar var det i lange perioder den eneste knoppsvanen ved Østensjøvannet. Den oppholdt seg i tillegg ved råken i nord. Gjennomsnittstemperaturen ved Østensjøvannet var -5 grader, med minimumstemperatur ned imot – 16 grader. Likevel holdt knoppsvanen stand. Helt i starten av februar ble den sett ved Bølerbekken. Dagen etter var den borte.

Den returnerte til vannet med partneren sin i begynnelsen av april. De ble stående på isen en god stund. Relativt kort tid etter fant de sin faste

hekkeplass på vestsiden, på øya rett syd for trerekka. Der hekket de og fikk etter hvert to unger. Hunnen som var hovedperson sist vinter, ble forresten klekket ved vannet i 2014, forteller Anne Kari Norland.

Svaner er hardføre

Det er ingen grunn til bekymring når man ser svaner liggende på isen om vinteren. Fra naturens side er de godt polstret og tåler svært sterk kulde. Det beste rådet er å la svanen ligge i fred slik at den ikke stresses.

Voksne, etablerte hekkfugler holder seg ved hekkplassene året igjennom, om mulig. Dekker isen alt vann, vil de trekke dit det er mattilgang. Om vinteren er Østensjøvannets svaner blant annet funnet i Glomma oppstrøms Øyern og visstnok også i Sandvika. Oslofjorden kan også være et godt alternativ.

Takk til Anne Kari Norland for opplysningene.

Les mer om knoppsvane i Håkan Billings artikkel i Sothøna nr. 51 s. 13.

Slik lå den tøffe svanen i lang tid, ganske stille på isen. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 13.01.2021.

Beitene sommeren 2021

– varmt og tørt

Igjen en varm og tørr sommer lik den vi hadde i 2018. Dette medførte imidlertid ingen problemer. På begge våre beiteområder har det vært gode forhold og ingen dramatikk har oppstått.

Tekst: Tore Nesbakken, Foto: Leif-Dan Birkemoe

Bakkehavn

For tredje år på rad var det kyr på beitet. Dyrene ble utplassert av sin eier Lise Hartviksen fra Søndre Nesgutu gård i Nittedal den 27. mai og de var på beitet helt fram til 15. september. De 3 dyrene; Buste, Tjorven og Blondi var her også i fjor. De kjente seg nok igjen. Straks de ble sluppet ut av lastebilen gikk det i fullt firsprang oppover bakken mot gamle trakter.

De tre dyrene har gjort en god jobb og beitet på Bakkehavn er fortsatt i meget god forfatning. Også i år måtte den tradisjonelle Østensjødagen avlyses, men dyrene har som alltid vært populære blant barna i Havne- hagen friluftsbarnhage og barnefamilier som passerer forbi beitet. Igjen; takk til Lise for lån av dyrene og vi ønsker dem tilbake i 2022.

Gresset er visst grønnere utenfor gjerdet, 11.08.2021.

Bekkasinmyra

Som konkludert tidligere er det viktig at sauene kommer ut på beitet så tidlig som mulig for å forhindre at uønskede arter som høymol og mjødurt får tid til å etablere seg og dominere beitet. Allerede 19. mai ankom derfor Roy Holth, godt assistert av datteren Eirin og gjeterhunden Aron, med 18 dyr – 6 voksne og 12 lam. Som i fjor var sauene også i år av rasen norsk pelssau, en krysning av svensk Gotlandsfår og den «gråblå» varianten av spælsau. Sauene ble værende på beitet til 12. september, dvs. nok en beite- sesong på nesten 4 måneder. Dette har igjen gitt de resultater vi har håpet på. Mens mjødurten har «flommet over» på andre engstykker ved vannet, har den på Bekkasin- myra vært tilnærmet fraværende.

Det har ikke vært rapportert noen uheldige episoder ved beitet i år, men oppfordringen til hundeeiere om å sørge for å holde hunden i god avstand fra gjerdet står selvsagt ved lag.

Takk til Roy for lån av sauene og velkommen tilbake.

Passering av Bekkasinmyra førte gjerne til en kort stopp for å hilse på sauene. Bildet er tatt 05.08.2021.

Flere beiteområder ved vannet?

Etter at Bekkasinmyra ble ryddet for trær og kratt vokste det opp store mengder mjødurt og høymol. Årlig slått bidro i liten grad til å redusere problemet. Det var først da beitedyrene kom inn, spesielt sauene, at mjødurten forsvant. I dag ser vi det samme problemet på andre steder som blir slått årlig, spesielt på Slora (området nord for Vade- dammen) og på Vassenga (engstykket nord for Bølerbekken). Begge steder domineres i dag nærmest totalt av mjødurt. I Østensjø- vannets Venner er vi derfor inne på tanken om å utplassere beitedyr (sauer) også på disse stedene, og vi har innledet en dialog med Bymiljøetaten om dette. I denne sammenheng har Slora førsteprioritet. Det gjenstår å se hvordan dette ender opp, og så er vi selvsagt også avhengige av at det er mulig å skaffe flere beitedyr.

Buste, Tjorven og Blondi var her også i fjor. De kjente seg nok igjen, 27.05.2021.

Registrering av fremmede arter

Finn A. Gulbrandsen

Enkelpersoner fra Dugnadsgjengen har gjennomført kartlegging av fremmede arter i miljøparken etter oppdrag fra Bymiljø- etaten. Arbeidet har vært tidkrevende og lærerikt.

Det er nødvendig med tid til dette prosjektet også neste år, da man ikke kom i gang før ut i august.

Det er dessverre en kjensgjerning at det fortsatt finnes noen få hageavfallshauger i

miljøparken. Derfra spres fremmede arter. Jordmasser som bringes inn i miljøparken av entreprenører kan også inneholde røtter og frø fra uønskete arter. Fugler kan også bringe frø og spre fremmede arter i naturen.

Etter en liste fra Bymiljøetaten søkte vi etter de aktuelle plantene. En av disse var ullborre (*Arctium tomentosum*) som vokser flere steder i miljøparken. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 05.08.2021.

Valurt (*Symphytum officinale*) vokser forholdsvis tallrikt langs jordene på vestsiden av turveien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 24.08.2021.

Den gang ålen svømte i Østensjøvannet

Ålen har vært en myteomspunnet fisk i flere tusen år, helt siden Aristoteles tid. Først for et par år siden klarte vitenskapen endelig å beskrive de siste uløste gåter i ålens livssyklus fra yngel, til inn- og utvandring, navigering, gyting og død. Massedøden av ål i Østensjøvannet rundt 1860 kan man kanskje også ha funnet svaret på.

Leif-Dan Birkemoe

Etter å ha lest boka *Åleevangeliet*, fortellingen om verdens mest gåtefulle fisk, med mange underlige beretninger om ålen, følte jeg at tiden var inne til å se litt nærmere på hva vi nå vet om ålen som for 160 år siden var en viktig fisk for Østensjøvannet.

Den eneste kjente troverdige beretning om ål i Østensjøvannet har vi fra den såkalte monografien av Haakon Tveter (1844-1930) på Østensjø gård. Beretningen ble skrevet i 1925. Her et utsnitt forsiktig transskribert til moderne norsk:

Tidligere var det adskillig ål i Østensjøvannet, den var stor og fet; den ble fanget med rev, en lang line med mange bøylige kroker og småfisk som agn. Men omkring 1860 døde ålen ut; om våren ble det funnet en mengde død ål langs breddene; årsaken er aldri helt oppklart, man gjetet på at den sterke kulden hadde nådd ned til ålen, som antagelig lå i dynnet under flytetorven, men sikkert er det ikke, nok av det, en mengde død ål fløt opp om våren; ålen forsvant og er – så vidt vites - ikke fisket siden.

For vitenskapelig oppdatering er Havforskningsinstituttets hjemmesider riktig sted å begynne.

Fra Sargassohavet til Østensjøvannet

Det er rundt 19 arter ål i verden. Ål i Norge hører til den felles europeiske bestanden (*Anguilla anguilla*) som gyter i Sargassohavet på den andre siden av Atlanterhavet, nordøst for Bahamas, avgrenset av fire mektige havstrømmer. På overflaten flyter brunalger som kalles *Sargassum*, eller sargassotang som har gitt havet navn. De kjønnsmodne ålene gyter her om våren. Etter befruktning oppstår *leptocephalus*-larven som bare er

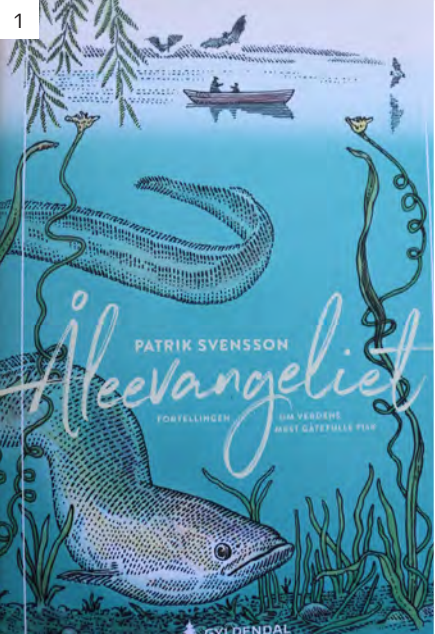
Fakta om ålen	
Ål:	<i>Anguilla anguilla</i>
Familie:	Anguilla
Maks. størrelse:	133 cm, 6,6 kg
Levetid:	5–30 år avhengig av kjønn og levevilkår
Leveområde:	Fra Afrika/Kanariøyene til Murmansk, i både ferskvann og saltvann
Hovedgyteområde:	Sargassohavet
Gytetidspunkt:	Ukjent, men trolig mellom mars og juni. Ålen er engangsgyter og beskrives som en katadrom fisk, det vil si at den gyter i saltvann og vokser opp i ferskvann.
Føde:	Animalsk føde, mer eller mindre altetende.
Særtrekk:	Ål er sterkt fotofobisk (lyssky). Den kan være ute av vannet i over 24 timer. Når den starter gytevandringen, kan den vandre over land fra ferskvann til sjø.
Kilde: Havforskningsinstituttet	

noen millimeter lang. Den lar seg drive med Golfstrømmen og den nordatlantiske strømmen flere tusen kilometer. Reisen kan ta opptil tre år før den når kysten av Europa. Da er den forvandlet til en glassål, seks-syv centimeter lang, tynn og gjennomsiktig. De fleste vandrer opp i vassdragene og tilpasser seg raskt et liv i ferskvann. Det er her ålen forvandles til gulål. Den vokser seg stor og sterk til noe som ligner en orm. Den vandrer opp i bekker og elver og kan forsere de mest ufremkommelige vassdrag. Myrer og grøfter er heller ingen hindring, vandre over land kan den også gjøre ved forflytninger til nytt vann. Når den har funnet sitt vann, blir den værende der i mange år.

Et langt liv alene

Ålen lever sitt liv alene, den er solitær. Aktiviteten styres av årstidene. Hvis det er kaldt, kan den i lengre perioder ligge helt stille i mudderet i bunnen, fullstendig passiv, og da innimellom omslynget av andre åler, som et nøste som er viklet sammen i all hast.

Ålen jakter fortrinnsvis om natten og spiser alt den kommer over. Gjerne små mus og fugleunger hvis sjansen byr seg. Uten noen bestemt målbevissthet, bortsett fra matsøk, lever ålen tålmodig et langt liv. Det mangler ikke på beretninger om hvor gammel en ål kan bli, men vitenskapelig oppgis 30 år.

Fra Østensjøvannet til Sargassohavet

Etter femten til tretti år skjer det noe. Den begynner å vandre ut mot havet samtidig som gulålen forvandles til blankål. Dette er ålens fjerde stadium der alt dreier seg om evnen til den lange reisen. Blankålen vandrer ut i Atlanterhavet med Sargassohavet som mål. Den svømmer så langt som 50 kilometer om dagen og tærer på fettreservene, den kan leve lenge uten å spise. Svømmeturen tar fem til seks måneder. Hvorfor ålen utsetter seg for en så lang reise vet forskerne ennå ikke sikkert. Trolig var Sargassohavet gyteområdet den gangen kontinentene lå tettere til ålens

oppvekstområde. Vel fremme i Sargassohavet skjer forplantningen, deretter dør ålen. Spørsmålet som unektelig melder seg er hvordan kunne en ål finne veien fra Østensjøvannet til Sargassohavet, en distanse på rundt 6 000 km? Og da den forlot Sargassohavet? Hva slags «kompass» hadde ålen?

Havstrømmer og «Månekompass» ved utreisen fra Sargassohavet

Det har i mange år vært drevet forskning på hva som er ålens «kompass». Utreisen fra Sargassohavet er Golfstrømmen og videre med den nordatlantiske strømmen, som går langs norskekysten, helt opp til

- 1). Omslaget til boken *Åleevangeliet*, fortellingen om verdens mest gåtefulle fisk.
- 2). Ål er sterkt fotofobisk (lyssky). Foto: Caroline Durif, Havforskningsinstituttet.
- 3). Helt ål-reit å være flere. Foto: Caroline Durif, Havforskningsinstituttet.

Arktis. Spørsmålet forskerne stilte, var hvordan glassålene finner veien ut fra den nordatlantiske strømmen og inn til elveutløpene, fjordene og kystområdene rundt Nordsjøen, der de skal vokse inntil de reiser ut igjen for å gyte.

– Glassålene har et innebygd «kompass» som fører dem i retning av månen. Så når månen er over horisonten, svømmer ålene imot den. Det er som regel mot sør. Dette gjør at de «hopper av» den nordatlantiske havstrømmen, forklarer postdoktor Alessandro Cresci ved Havforskningsinstituttet.

– Og det er lur, for hadde de haiket videre, hadde de havnet i Arktis og dodd.

Magnetiske felt på tilbakereisen til Sargassohavet

-Ålen trenger et finstemt navigasjonssystem for å finne frem til det riktige gyteområdet. Når en tegner et kart med utgangspunkt i jordmagnetiske felt ser en at det kan føre frem til Sargassohavet. Det tyder på at ålen har utviklet en form for kartforståelse og orienterer seg ved hjelp av de magnetiske felt, sier forsker Caroline Durif ved Havforskningsinstituttet. Altså ikke ulikt det fuglene benytter på sine trekk. Studien er gjort på Havforskningsinstituttets forskningsstasjon i Austevoll.

Ålen kom trolig til Østensjøvannet for flere tusen år siden

Ålen har trolig vært blant de første fiskearter som kom til Østensjøvannet. Kanskje var den her fra før Østensjøvannet ble en innsjø for rundt 10 000 år siden, avstengt fra fjorden, kun med en bekk som avrenning. I tusenvis av år var det greit for den lille skapningen å ta seg frem fra Oslofjorden, opp Alnaelven for så å vandre fra Bryn den siste strekningen i Østensjøbekken til det næringsrike Østensjøvannet. Her oppholdt ålen seg mesteparten av livet, før den vendte tilbake til der den kom fra. Beretningen om at det var rikelig med ål i Østensjøvannet før 1860 betyr at det var ål i mange aldersgrupper, fra nyankomne med et langt liv foran seg, til de gamle fra kanskje tilbake til 1830 eller tidligere, som sto klare til å forlate vannet. Det var på denne tiden at flere demninger ble bygget. Demningen ved Mølledammen i Østensjøbekken og demningen i Alnaelven ved Bryn ble solide vandringshindre. Selv om enkelte ål kanskje greide å forsere hindrene, måtte de fleste trolig gi opp forsøket på å nå Østensjøvannet.

Massedøden kan trolig forklares

Hva var det egentlig som forårsaket massedøden av ål i Østensjøvannet rundt 1860? Spørsmålet ble stilt til havforsker Caroline Durif ved Havforskningsinstituttet om tilvarende massedød er kjent fra andre vann og hva årsaken kan ha vært. Caroline Durif

svarer at slike hendelser er kjent fra flere steder og at massedøden har blitt tilskrevet en parasitt. Det vises til en massedød av ål i Balatonsjøen i Ungarn i 1991. Dødsfallene ble tilskrevet en parasitt i svømmeblæren som heter *Anguillicola crassus*. Men i 1860 hadde ikke den parasitten kommet til Europa, så det er lite sannsynlig av den var årsaken til massedøden i Østensjøvannet. Derimot antas det at årsaken kan være en slags *cyanobakterie* forårsaket av eutrofiering. Men sikker kan man ikke være. Det som imidlertid kan tolkes av uttalelsene er at årsaken trolig må tilskrives en parasitt og ikke kulde eller oksygenmangel som Haakon Tveter og andre har vært inne på som mulig årsak. Ut fra det som i dag er kjent om ålens tåleevne synes en parasitt å være den mest sannsynlige årsak til massedøden.

Utsetting av åleyngel

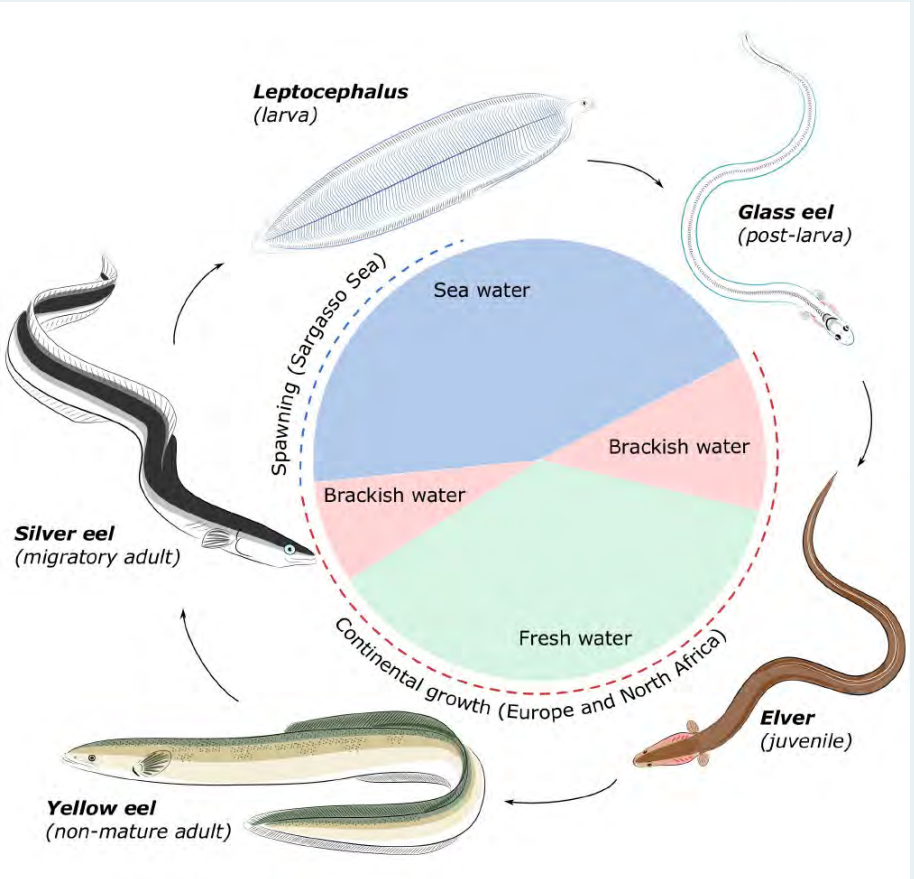
Haakon Tveter forteller at i 1890 ble det

satt ut en del åleyngel uten at det ga noe resultat. Å gripe inn i vandringsmønsteret, vet forskerne nå er et dødfødt eksperiment. For at en ål skal finne veien ut fra vannet, må den ha vandret inn samme vei. I dagens forvaltning av ål har denne kunnskap mye å si for oppdrett. For Østensjøvannet et mislykket eksperiment. Skal ål igjen svømme i Østensjøvannet må den selv finne veien.

Kilder:
Havforskningsinstituttet, www.hi.no

The lunar compass of European glass eels (*Anguilla anguilla*) increases the probability that they recruit to North Sea coasts. Fisheries Oceanography. Wiley Online Library. <https://doi.org/10.1111/fog.12521>

Åleevangeliet, fortellingen om verdens mest gåtefulle fisk av Patrik Svensson, Gyldendal 2019.

Livshistorien til den europeiske ålen (*Anguilla anguilla*). Ål klekkes som *leptocephalus* - larver i Sargassohavet. Som larver driver de over Atlanterhavet til Europas kontinentale skråning, hvor de omdannes til gjennomsiktige glassål. Glassålene migrerer over kontinentalsokkelen og når til slutt brakkevann ved elvemunninger. Etter å bli omdannet til pigmenterte ungdommer, i figuren kalt elver, starter de oppstigningen til ferskvann, der de vokser til gulål. Etter noen år gjennomgår gulåler en annen metamorfose til blankål, som migrerer tusenvis av kilometer til Sargassohavet hvor de gyter og dør. Livssyklusen er tegnet av Alessandro Cresci, Havforskningsinstituttet, 2020.

Zombiesneglene rundt Østensjøvannet

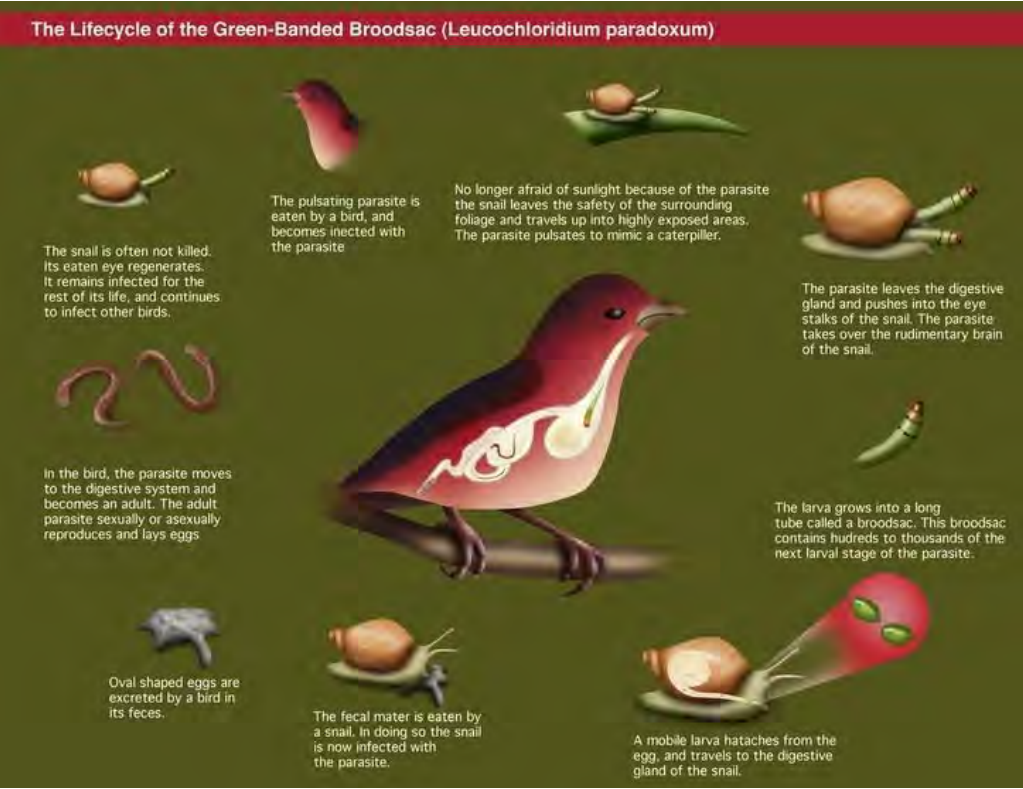
Det finnes utallige dyr i og rundt Østensjøvannet. Fugler, fisker, rev, rådyr, grevling, ekorn og utallige insekter og andre virvelløse dyr. Lista er lang!

Tekst og foto: Svein Joar Horve

Noen av disse dyrene er dessverre så uheldige å ha blitt infisert av parasitter som gjør vertene sine om til rene zombier. Fluemugg, *Entomophthora muscae*, er en parasittisk sopp som tar over hjernen til husfluer, mens Grå åmeklubbe, *Ophiocordyceps entomorrhiza*, er en sopp som infiserer og gjør livet ganske så trist for løpebiller.

Flatorm

Noe som kanskje er enda mer fascinerende, er flatormen *Leucochloridium* som det er funnet to arter av ved Østensjøvannet, *L. paradoxum* (grønne «øyne») og *L. variae* (brune «øyne»). Dette er en parasittisk flatorm som går på ravsnegl, noe det finnes mye av i området. Begge disse er funnet på Bogerudmyra, og infiserte snegler er ganske enkle å få øye på med sine karakteristiske pulserende øyne. Eggsekkene til flatormen «danser» i øynene til ravsneglen og gjør dem til rene diskosnegler. Grunnen til denne oppførselen er for å gjøre sneglen mer synlig i terrenget, og på den måten enklere å oppdage for fugler. Parasitten tar i tillegg kontroll over sneglen og får den til å klatre høyt i terrenget, og også sitte synlig i stedet for å gjemme seg under blader. Når en fugl spiser sneglen, fortsetter utviklingen til flatormen inni magen på fuglen hvor den formerer seg og legger egg. Eggene blir med ut i avføringen og spises av nye snegler som ender opp som «zombiesnegler». Her klekkes og utvikler larvene seg i leveren på sneglen hvor den blir til en svulst som livnærer seg på det sneglen spiser. Parasitten «kastrerer» sneglen slik at den ikke produserer egg og sæd (snegler er hermafroditter som betyr at de produserer begge deler), og på den måten gjør at mer næring går til parasitten. Etter hvert har parasitten blitt til en stor svulst med larver, og som borer seg gjennom kroppen og inn i øynene på sneglen. Og dansen kan igjen begynne!

Illustrasjonen viser livssyklusen til parasitten. Kilde: Mady Benedetti, emaze.com.

Parasitten borer seg gjennom sneglen og sender eggsekker ut i øynene som etterligner larver. Bildet viser verten infisert med *L. paradoxum* i begge øyne.

Sneglen kan også være vert for flere parasitter samtidig, og en kan derfor se individer med både brune og grønne øyne samtidig. Her med *L. variae* i begge øyne.

Grønn strategi – rapport fra Norsk institutt for naturforskning (NINA) – Oppsal områderegulering

Bymiljøetaten har engasjert Norsk institutt for naturforskning (NINA) v/ Egil Bendiksen til å gjøre en utredning vedrørende vurdering av grønne arealer som kan restaureres, samt muligheter for nyetablering av naturareal. I tillegg var oppgaven å se på naturmangfold og om viktige arter/biologisk mangfold og trær kan styrkes i reguleringsområdet.

Finn A. Gulbrandsen

Oppsal gård

Et kort historisk tilbakeblikk bygger på en artikkel i «Rundt vannet», Medlemsblad for Østensjø historielag nr. 15: s. 3-30: «Den høytliggende gården. Oppsal gård – Fra gårdsdrift til boligstrøk» av Leif-Dan Birkemoe. Det meste av arealet har tilhørt Oppsal gård og Søndre Skøyen gård i nord.

Undersøkelsesområdet, som er vist på bildet av området i planprogrammet til Oslo kommune, viser at deler av området er dominert av blokker og offentlige bygninger, men med gjenværende tun og bygninger på Oppsal gård i sørvest og det som kan kalles siste rest av et lite naturområde helt i vest. I øst finner man en gressplen og et skogholt med ulike løvtrær.

Eiendommen «Fjellet»

Det lille naturområdet i vest består av eiendommen «Fjellet» med våningshuset som har tilhørt Oppsal gård. Nord for boligen finnes nakent, grunnlendt svaberg. En del av dette karakteriseres som et mindre areal av naturtypen Nakent berg og Åpen grunnlendt mark av undertypen Åpen intermedier grunnlendt lavmark, en vanlig type på relativt fattig grunnfjell. Denne typen har noe mer næringstilgang enn den aller fattigste typen.

Her finnes stemorsblomst, sølvmyre, småsyre, smørbukk og bitter bergknapp. Nord for svaberget vokser hassel, spisslønn, rogn og noen smågran, rosebusker samt einstape. Dette er nok eneste restareal av naturlig vegetasjon da det ikke har vært mulig å dyrke dette. Arealet har potensiale for varmekjære insekter. Insektundersøkelser har ikke vært gjennomført her.

Avgrensning av området, hentet fra planprogrammet, Oslo kommune (2020).

Tidligere har det vært sammenhengende med delområde Oppsalskrenten som ligger i Østensjøområdet miljøpark. Naturtypen her kalles «kantkratt» og har høyeste naturverdi; A. Skrenten har en rekke rødlistearter og interessante arter forøvrig.

Oppsalskrenten er atskilt fra «Fjellet» med Oppsal terrassehus, men svabergene nevnt over kan huse arter som er funnet på

skrenten. Sigeeffekten av vann fra svabergene til skrenten ble brutt ved bygging av terrassehuset.

Bendiksen peker også på at det lille «holtet» langs Skøyenåsenveien er en selv-restaurert «øy» med flere større trær. Fem store hengebjørk, furu, alm, hassel, spisslønn og morell er representert. Tre fremmedart-listede arter finnes også.

Diskusjon og konklusjon:

«Når det gjelder virkning på naturmangfoldet i området, inkludert Østensjøområdet miljøpark, som grenser nær opptil, kan dette sies å være begrenset. Det kan likevel påpekes at:

- Planområdet er ikke en del av en sammenhengende grønn korridor østover mot Marka, men kan likevel ha en viss verdi som forbindelse for noen artsgrupper.
- Kollen i sørvest har ikke store naturverdier, men kan supplere/støtte opp om verdiene i naturtypen i Oppsalskrenten (noenlunde samme miljø).*
- Utbygging vil gi flere beboere tett opp til miljøparken og øke presset på denne (økt slitasje, økt forstyrrelse av fugleliv m.m.). Det er allerede mange som bor i området og endringen blir ikke stor, men gir likevel et bidrag.
- Bevaring av store trær bidrar til en grønn korridor mellom Østmarka og Østensjøvannet for fuglene.
- Utbygging gir større areal med harde flater som reduserer evnen til overvannshåndtering og rensing av vannet før det når Østensjøvannet.»

Bendiksen trekker fram at det kun er bergknausen ved «Fjellet» med åpent berg og grunnlendt mark og den nevnte bergknaus ved Skøyenåsenveien som må tas vare på. De representerer de gjenværende små kjerner av naturlig vegetasjon som er av lokal naturverdi for området og opplevels-verdi for befolkningen.

Det anbefales bekjempelse av fremmede arter. Det nevnes også gressplener som kan omdannes til blomsterenger.

Det som skiller denne rapporten fra de rapporter som er levert ved utbygging ved Østensjøområdet, er at den påpeker verdien av korridorer til Østmarka og verdien av områder som ikke er undersøkt og hva de kan huse.

Rapporten peker også på det økte presset på miljøparken, og overvannshåndteringen der harde flater reduserer naturens egen evne til å rense vannet på vei mot Østensjøvannet naturreservat.

Sist, men ikke minst, forteller den at delområdene kan huse arter som ikke er påvist her. Det gjøres på bakgrunn av bedømmelse av naturtypen.

Kilde:

www.nina.no. Bendiksen, E. 2021. Oppsal områderegulering –grønnstruktur og naturmangfold. NINA Rapport 2010. Norsk institutt for naturforskning, Oslo, juni 2021

Tunet på Oppsal gård med stabburet og to store bjørker til venstre. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Nord for boligen «Fjellet» finnes nakent, grunnlendt svaberg. Foto: Leif-Dan Birkemoe.

Gjennom kameralinsen

I miljøet blant fugler i aktivitet trives Svein Walther Hiis aller best. Han er opptatt av at vi må beholde biomangfoldet og naturen som også betyr så mye for nettopp fuglelivet. Det er mye som truer det dyrelivet vi så gjerne vil beholde.

Fotografering er noe han alltid har drevet med, og nå legger han særlig vekt på de estetiske formene i naturen og tar gjerne bilder av fugler i flukt. Som guttunge, med et Kodak Instamatic mellom hendene, satt han i en båt på Gjende med grønt brevann og høye fjell, en liten biltur opp fra familiehytta i Øystre Slidre i Valdres. Med kjøpet av toppkameraet til Nikon i 2008, ble det litt fart i sakene. Foruten å være ved Østensjøvannet sent og tidlig,

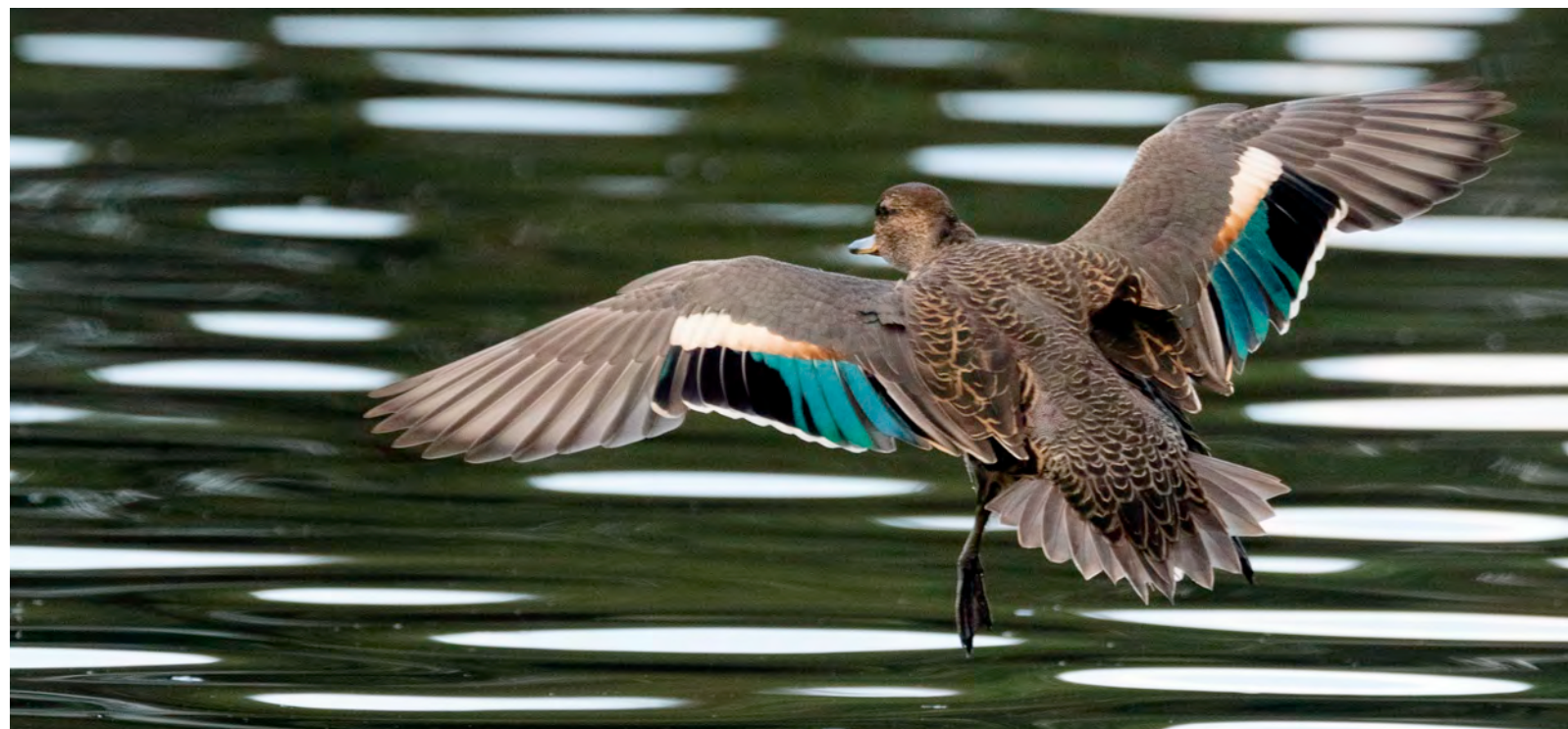
besøkte han også steder som Dovre, Runde, Maridalen, Sognsvann, Fornebu, Ingierstrand, Huk, Hadeland og Linnesstranda i Lier. Men aller mest ønsker han seg en ørnesafari. Han er like mye opptatt av å lage bilder med miljø og komposisjon som de tett beskårede fuglebildene. Kunnskap fås gjennom fotografer og medlemskapet i Biofoto - en landsdekkende fotoklubb med foredrag, turer og konkurranser.

Han anser seg som privilegert, som bor bare 5 minutters gange fra Østmarka og 15 minutter fra Østensjøvannet i Oslo. Han kalte oset av Bølerbekken for «kontoret» sitt - fordi han byttet det ut med kontoret i Aftenposten. Gjennom 42 år levde han både som grafiker, redaksjonsassistent og til slutt bedriftens siste postsjef. Der var han også aktivt med i kameraklubben - hvor han lærte å bruke manuell fotografering. Et håp om å verne om naturen vår står sterkt i hans bevissthet!

Høsehawk angriper stokkand

Krikkand

Storskarv

Vårt kjælerovdyr katten

I sommer reiste Norsk Ornitologisk Forening (Oslo og Akershus), nå BirdLife, spørsmålet om det er greit med løse katter ved Østensjøvannet. Disse gjør jo et betydelig, og selvfølgelig uønsket, innhugg i fuglebestanden.

Amund Kveim

Katten har funnet seg et godt observasjonssted. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 06.06.2020.

Spørsmålet er betimelig, og BirdLife skal ha ros for å ta opp en vanskelig sak. Det er beregnet at katter årlig tar rundt 7 millioner fugl i Norge. Ved Østensjøvannet er det som kjent mange arter vi har et ekstra ansvar for å ta vare på, og katter ser ikke forskjell på truede arter og mer «vanlig» fugl. Ved Østensjøvannet er det som kjent mange arter vi har et ekstra ansvar for å ta vare på. Samtidig ligger vannet midt i Oslos byggesone, og svært mange katter har sitt hjem i jaktavstand fra vannet. Problemet er trolig større her enn noe annet sted i landet. Østensjøvannets Venner har sluttet seg til BirdLife's problembeskrivelse.

Dyrets natur

Det er imidlertid utfordrende å finne gode løsninger. Forskriftene for reservatet sier at hunder skal holdes i bånd hele året, men noe tilsvarende påbud finnes pr. i dag ikke for katter. Forskriften er imidlertid klar på at «fuglelivet er vernet mot all form for skade og ødeleggelse». Spørsmålet er da om det å slippe en katt, et rovdyr fremmed for norsk natur, er i strid med bestemmelsene. Løshunder kan fanges, og skulle det dukke opp mink er man raskt ute med å sette opp feller. Noen vil mene at det å holde katten inne eller i bånd vil stride mot dyrets natur. Det kan man nok i så fall si om hunder også.

Våre anslag tilsier at det kan være opptil 1.000 «utekatter» som kan nå Østensjøområdet miljøpark (se infoboks). Hvis disse bare tar én fugl i måneden og bare 1% av disse er rødlistede, betyr det at vi i løpet av en 10-årsperiode har mistet 600 rødlistede fugler. I tillegg kommer konsekvensene av forstyrrelser i hekketiden.

Noen har fremmet tanken om at katter kanskje kunne utstyres med en liten bjelle som varsler fuglene når katten er i nærheten. Dette vil imidlertid også medføre at fugl som ligger på reir på bakken vil forlate ungene som da blir et lett bytte.

Informasjon

BirdLife's henvendelse ble rettet til både Statsforvalteren og Bymiljøetaten, og de foreslo en rekke tiltak bl.a. nye bestemmelser om båndtvang, innfangning av løskatter, samt informasjon til alle i byggesonen rundt miljøparken. Statsforvalteren svarer at de er enig i at katter er et problem, og at de faktisk har hjemmel for båndtvang. Denne vil imidlertid bare gjelde selve reservatet og derfor anses dette som lite egnet. Statsforvalteren mener at informasjon er det beste tiltaket. Vi er derfor spent på hvilke informasjonstiltak Statsforvalteren planlegger sammen med Bymiljøetaten.

Vi mener katter utgjør et reelt problem. Som et minimum burde man få katter

merket, men selv det har vist seg vanskelig. Det beste signal Statsforvalteren derfor kunne gitt, var å innføre båndtvang der det er aller viktigst, nemlig i reservatet. Da kunne man i hvert fall få gjort noe med de kattene som utgjør det aller største problemet. Vi forventer likevel at kommunen drøfter problemet seriøst når man skal behandle den nye forvaltningsplanen for området.

Vi synes Statsforvalterens svar var unødig passivt, men vi slutter oss selvfølgelig til forslaget om mer informasjon. Vi ber katteeiere i Østensjøområdet merke seg at det å ha utekatt er et problem, og vi ber om at man tar større ansvar. Det er i det hele tatt litt lite hensynsfullt å ha utekatt i vårt område. Vi tror det skyldes ubetenksomhet.

Anslaget er basert på følgende:
20.000 husstander i en tenkt 1 km jaktradius fra Østensjøområdet miljøpark, 20% har katt, halvparten er utekatter og halvparten av disse igjen oppsøker miljøparken. Faktiske tall foreligger selvfølgelig ikke, forutsetningene kan sikkert diskuteres og anslaget er kun satt opp for å illustrere et mulig omfang

**OPPSAL
SAMFUNNSHUS
SELSKAPS - OG
MØTELOKALER**

**OPPSAL
SAMFUNNSHUS**

**I
bydelens
hjerter**

Vetlandsvn. 99/101 - 0685 Oslo

Tlf. 23 12 65 40

Lyse og trivelige selskaps- møte- og konferanselokaler til leie på dag og kveld. Vi har lokalalternativer som kan dekke fra 10 til 150 personer.

www.oppsalsamfunnshus.no

Det siste vers?

**Nei, ikke Ibsens siste vers.
Heller ikke siste vers av «Ja, vi elsker».
Det gjelder sanglerkas siste skrik.**

Antall sanglerker som jubler høyt i sky i Norge har blitt mer enn halvert de siste 50 år. Mer enn en tredjedel av våre norske fuglearter står på den nasjonale rødlista over trua arter.

Vi kan ikke vente på sanglerkas siste vers, siste strofe.
– Da er det for sent!

Hjelp oss med å verne om naturen og fuglelivet. NOF tilhører verdens største grasrotbaserte naturvernorganisasjon. Meld deg inn nå.
– Ikke vent til det er for sent.

oa.birdlife.no
– Vi tar fuglevern på alvor!

**BirdLife
INTERNATIONAL**

**NORSK
ORNITOLOGISK
FORENING**

Forberedt på klimaendringer

Utvidelsen av Østensjø skole med to nye bygg har også inkludert en viss omlegging av utearealet. Dette som følge av flere faste flater i anlegget som på sikt vil samle mer overvann når klimaendringene trolig vil føre til betydelig større nedbørsmengder. Slik anlegget nå fremstår er det i overensstemmelse med Oslo kommunes strategi for lokal behandling av overvann.

Leif-Dan Birkemoe

Et viktig grunnprinsipp i Oslo kommunes overvannsstrategi er at vi alle har et ansvar for at overvann tas hånd om på en trygg og god måte. Vi må tåle mer og kraftigere regn i fremtiden, men sammen kan vi gjøre tiltak for å minske skadene og bruke vannet til noe positivt.

Hva er overvann?

Overvann er vann som renner av fra overflaten fra tak, veier, og andre tette flater etter nedbør eller smeltevann. To nye bygg har naturlig nok gitt flere faste flater med asfalt og betong, som tidligere var områder med gress og grus. Tenk bare på den gamle overlærerboligen omgitt av hage med plen, trær og blomster. Uten at noe gjøres vil vannet renne dit det er lavest i terrenget, det dannes store vanddammer og i ytterste konsekvens flomskader ved at vannet renner inn i kjellere, eroderer bort jordmasser, ødelegger veier og sperrer adkomst til boliger og bygninger.

Tretrinnsstrategi

For å unngå slike situasjoner har Oslo kommune derfor vedtatt en tretrinnsstrategi:

1. Små nedbørsmengder infiltreres i grunnen.
2. Større nedbørsmengder fordøyes og forsinkes.
3. Ekstreme nedbørsmengder ledes trygt videre i åpne flomveier.

1. Regner litt

Når det regner litt, reduserer vi risikoen for flom og sikrer bedre vannbalanse ved å bruke mer grønt; som trær og gjennomtrengelige flater istedenfor asfalt. Vi kan lede overvann fra tak, veier og åpne plasser til grøntarealer, åpne grøfter og kanaler eller til en vannforekomst.

2. Regner litt mer

Regner det litt mer så må vi samle og holde tilbake overvann ved å dedikere områder til fordøyning og sørge for at områdene er rustet til å ta hånd om overvannet. Vi må redusere risikoen der hvor overvann ofte samler seg og fører til oversvømmelser og skader, og hvor en oversvømmelse er kritisk.

3. Ekstremværet

Når ekstremværet kommer må vi i tillegg lede overvannet trygt til fjorden ved å tilrettelegge dedikerte flomveier, særlig vassdragene (bekkene), og sikre at overvannet kanaliseres trygt til flomveiene og videre mot fjorden. Noen steder må vi kanskje lage systemer under bakken.

Holdes tilbake

Moderne overvannsløsninger omfatter løsninger der overvann fordøyes, dvs. holdes tilbake i åpne løsninger (renner, bekker, dammer, kanaler, forsenkninger osv.) eller i kombinerte løsninger (åpen/lukket). Tradisjonelle lukkede ledningsanlegg under bakken har begrenset kapasitet og liten evne til å rense overvann. Med et klima med større nedbørsmengder, er det en målsetting at overvann håndteres over bakken med vannhåndtering i naturen som forbilde.

Filtreres

På skoleområdet kan vi lett kjenne igjen strukturene i terrenget og forstå hvorfor de er anlagt. Mange lukkede utløp føres til områder med gress der vannet vil filtreres i grunnen når det synker ned. Den tradisjonelle veien ville vært å føre vannet til et kommunalt avløpsrør.

Å bruke overvann som ressurs betyr at «overvann skal infiltreres, fordøyes, og

brukes lokalt der det er praktisk mulig, og at vi bruker åpne, naturlige og fler-funksjonelle fordøyningsystemer». Da må vi for eksempel legge til rette for at det blir enkelt å velge disse løsningene fremfor tradisjonelle, og kommunen må gå foran med et godt eksempel.

Kanal i flere trinn

Langs gjerdet til Haakon Tveters vei er det bygget en kanal i flere trinn. Ved lite nedbør blir det lite eller ikke noe vann i første dam. Ved mer regn fylles første og kanskje andre dam. Her blir vannet forsinket (fordroyet) til det filtreres i bakken. Ved ekstrem nedbør fylles alle dammene og vannet renner videre inn i den grønne grøften (*vadi*) mot Østensjøveien som også får påfyll fra motsatt side av uteområdet. Blir det mye vann i forsenkningen er det herfra sikret en flomvei gjennom kummer som fører vannet til Østensjøbekken, Alnaelven og fjorden.

Veien gjennom filtrering og fordøyning har også renset vannet før det går videre. Dermed blir vannkvaliteten så god at vannet trygt kan slippes ut i Oslofjorden.

Slik fordøyning og rensing krever plass og er ikke alltid lett å gjennomføre over alt i byen. Derfor skilles det mellom *tett by* og *åpen by*. Østensjø skole ligger i *åpen by* med nærhet til en bekk. I sentrumsnære områder må det ofte bygges magasiner under bakken som fordøyer vannet og slipper det ut i det kommunale overvannssystemet etter rørets kapasitet.

Belegningsstein

Når vi har nevnt faste flater finnes det smarte løsninger som kommunen anbefaler brukt på visse steder. I området i forkant av bygning H (Gymsal 2) er det dekket med belegningsstein som består av betong-

1

- 1). Etter stor nedbør i de første dager av oktober (ca.70 mm på 48 timer) var det magasinert vann som etter hvert ble ført videre via en kum til Østensjøbekken. Bildet er tatt 03.10.2021.
- 2). Til høyre, langs gjerdet til Haakon Tveters vei, ble det i mai/juni 2021 laget en kanal i flere trinn til infiltrering og fordøyning av overvann. Mellom trinnene er det lagt pukkestein slik at vannet kan renne fra trinn til trinn, avhengig av nedbøren. Bildet er tatt 2.06.2021.

I begynnelsen av oktober kom det betydelige nedbørsmengder, ca. 70 mm på 48 timer. Første trinn i kanalen ble raskt fylt med vann slik at neste trinn også fikk tilførsel av vann. Bildet er tatt 03.10.2021.

Manglerudbekken – fra liten til flomstor

Det er både små og store tilførselsbekker til Østensjøvannet. Blant de små er Manglerudbekken som neppe mange kjenner eller vet hvor renner. Men navnet røper stedet.

Leif-Dan Birkemoe

Bekken krysser under turveien i Manglerudbakken i rør under asfalten. Ser man godt etter kommer bekken frem på østsiden av veien et stykke opp i bakken. Derfra og ned mot Østensjøvannet renner den fritt med unntak av under anleggsveien som fører ut til det brune damhuset bak gjerdet mot vannet. Vannføringen varierer med nedbøren – fra litt sildrende til flomstor bekk.

Den store vanndammen

Men det er en avsporing nederst i bekke-traseen, slik at når det regner som mest tar bekken en sving via anleggsveien og ut på turveien sør for Vadedammen. De fleste som har gått her har sikkert sett og forsøkt å unngå den store vanndammen som danner seg midt i veien. Kommer det rikelig med vann strømmet vannet videre i nordlig retning mot det litt lavere feltet før bekkevannet finner veien ut i terrenget. Det meste av vannet finner antagelig likevel frem til den lille våtmarksbiotopen nord i Østensjøvannet der røret fra bekken munner ut.

Bekkens kilder

Vi vet ikke så mye om bekkens kilder annet enn at det er i skogen vest for turveien i området opp mot kunstgressbanen på Manglerud, en kile inn i Rognerudskogen. Kanskje har bekken fått tilførsel fra et større område. Overvannsystemet for kunstgressbanen kan være en av kildene. Uansett må økt vannføring være knyttet til et større tilsig av overvann. Større og kraftigere nedbør i tiden fremover vil bidra til enda mer overvann som tilførsel til Manglerudbekken.

Oversvømmelse

Det kan neppe være tvil om at bekken har fått mer vann i løpet av de siste par år, særlig når det regner mye. Fossen som dannes når vannet renner over betongkanten tyder

En liten bekk er blitt til en brusende foss som førte til oversvømmelse av turveien.

på at bekketraseen er anlagt for en bekk med mye mindre vannføring. Konstruksjonen var nok tenkt for at vannet skulle stoppe bak betongkanten og der renne inn i røret som førte mot Østensjøvannet. Rør og rist har som kjent lett for å tette seg til med greiner og løvverk. Vedlikehold er ikke utført og røret tar ikke unna vannet som dermed danner sin egen trasé. Slik blir bekken årsaken til oversvømmelse av turveien.

Overvann er en ressurs som må utnyttes. Størst effekt av vannet ville være om bekke-traseen på det siste stykket legges helt åpen med bro over anleggsveien. Betongkant, rist og rør kan ved en slik åpen trasé fjernes.

Inntil Vann- og avløpsetaten finner ut av hvor vannet skal ledes, kan vi glede oss over synet av en brusende foss der vannmassene flommer ned, som under den store nedbøren i begynnelsen av oktober.

**GRASROT
ANDELEN**
NORSK TIPPING

**STØTT ØVV MED
GRASROTANDELEN
GJENNOM
NORSK TIPPING**

enheter med fuger og åpninger fylt med steinmateriale. Dette gir høy infiltrasjonskapasitet som kan magasinere vann i underliggende pukkmasse, såkalt permeabelt dekke.

Dokumentasjon

Bak anlegget på Østensjø skole foreligger det en rekke dokumentasjoner. Stortingsmelding 33 fra 2012:13 Klimatilpasning i Norge og NOU 2015:16 Overvann i byer og tettsteder, la føringer som Oslo kommune har gått videre med og utformet alt fra strategier til håndbøker, veiledere og faktaark med beskrivelser for behandling av overvann. Dette må alle byggherrer, Undervisningsbygg (nå Oslobygg som er utbygger for Østensjø skole), entreprenører, arkitekter og alle som skal planlegge eller gjennomføre byggeprosjekter sette seg inn i. Om dimen-

sjonene er noe for store i dag vil de trolig være mer avpasset forventete nedbørsmengder.

Kilder:

Plan- og bygningsetaten (PBE) og Vann- og avløpsetaten (VAV).

Sentrale dokumenter:

Blågrønn faktor for boliger i Oslo – bruker-veiledning
Handlingsplan for overvannshåndtering i Oslo kommune

Strategi for overvannshåndtering i Oslo 2013-2030

Overvann som ressurs – økt bruk av overvann som miljøskapende element i byer og tettsteder. Asplan Viak AS.

Veiledere, normer og skjemaer - Planer og veiledere - Oslo kommune.

27 nye arter registrert i 2021

Av disse presenteres 11 arter

Det dukker stadig opp nye arter ved Østensjøvannet. Det kan godt være flere da det tar lang tid å studere arts-kart og artsobservasjoner og deretter sjekke med gamle lister om artene er nye eller gjenoppdagete. Hittil i år har vi funnet 27 nye arter på artskart. Resten av artene presenteres i 2022. Om validering, se til slutt i artikkelen.

Av: Finn Arnt Gulbrandsen

Pattedyr

1. Røyskatt*
Rike: dyreriket
Rekke: ryggstrengdyr
Klasse: pattedyr
Orden: rovpattedyr
Familie: mårfamilien
Art: Røyskatt (*Mustela erminea*).

Dette er, merkelig nok, det første rapporterte funn av arten i miljøparken. Røyskatten finnes jo nærmest overalt i landet, og den trives omtrent i alle naturmiljøer. Hovedføden er smånagere, som drepes med et bitt i nakken. Den er spesielt tallrik i smånager-år, der dette gir seg tilkjenne spesielt i høytliggende skog og i fjellet. Røyskatten er hovedsaklig nattaktiv, men den kan godt være på matsøk også på dagtid. Det er alltid artig å observere arten da den er uredd og nysgjerrig. Mellom matsøkene oppholder den seg i museganger, urer, hulrom i stubber o.l. I april – mai føder hunnen et kull på 5 – 8 unger. Kullet kan være større i smånagerår. Ungene åpner øynene etter 5-6 uker og etter åtte uker er pelsen ferdig utviklet. Hunnen steller ungene alene.

Røyskatten ble observert og fotografert på Tallberget på vestsiden av Østensjøvannet av Per Kjørboe Holm 15. april 2021.

Kilde: Norsk Pattedyrhåndbok, Ragnar Frislid, Aschehoug 1993/artsdatabanken/Artskart.

Insekter

2. Gulvingehøstlibelle*
Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: øyestikkere
Familie: speidelibeller
Art: Gulvingehøstlibelle (*Sympetrum flaveolum*).

Gulvingehøstlibelle er fra 31 – 37 mm lang, og vingespennet er mellom 49 og 60 mm. Arten er liten med stort, gult basalfelt på bakvingen. Arten er vanlig over hele Europa, bortsett fra i Storbritannia. I Norge er den funnet over store deler av Østlandet, langs Sør- og Vestlandskysten til Stavanger. Det er spredte funn fra Oppland til Nord-Trøndelag.

Gulvingehøstlibelle foretrekker varme, vegetasjonsrike dammer, vann og gamle meandersjøer. Den flyr ofte over tørr dyrket mark og inntørkede grunne vannkilder og brakkvann. Flyvetiden er fra slutten av juni til september, med tyngdepunkt i juli. Arten ble funnet av Simon Rix 21.08. 2021.

Kilde: Artsdatabanken/Artskart.

3. Grønnløvtege*

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: nebbmunner
Familie: løvteger
Art: Grønnløvtege (*Elasmotethus interstinctus*).

Denne tegen finnes helst i blandet bjørkeskog og løvskog, gjerne i solfylte områder. Artens lengde er mellom 8 og 12 mm. Etter parringen om våren legger hunnen egg på bjørkeblader og -rakler. Larven er en plantesugende tege som suger i seg næring fra bjørk ved hjelp av en sugesnabel. Hassel og osp kan også være vertskap. Den kan også finnes på andre busker.

Arten har en såkalt ufullstendig forvandling. Den gjennomgår flere lymfestadier før den ender som et voksent dyr. Arten ble funnet ved parkeringsplassen vis a vis lekeplassen 23.08.2021 av Grete Edholm, Lise Johansen, John Sandøy og Finn A. Gulbrandsen som fotograferte tegen.

Kilde: Wikipedia og Artsdatabanken/Artskart.

4. Sigdbladdlusløve*

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: nettvinger
Familie: bladlusøver
Art: Sigdbladdlusløve (*Drepanepteryx phalaenoides*). Foto fra Artsdatabanken: Ole Fogh Nielsen, CC BY 4.0 <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.no>

Sigdbladdlusløve er knyttet til løvskog, men kan også påtreffes i furuskog. Den er spesielt knyttet til skog med bok, eik og alm. Voksne og larver er rovdyr. De jakter på små insekter.

Hunnen legger eggene på grener eller blader. Eggene klekkes etter kort tid. Den har tre larvestadier og overvintringen foregår til vanlig i tredje stadium. Larvene forpupper seg våren etter, og puppestadiet varer rundt 14 dager. Fra april til oktober kan man finne de voksne individene. Siden man finner voksne individer så tidlig på våren, er det trolig at enkelte individer overvintrer. Sigdbladdlusløve er funnet i de sørlige deler av Norge, mens de i Sverige og Finland er funnet atskillig lenger mot nord. Trolig finnes den derfor i mer nordlige strøk også i Norge. Funnet av Entomologisk forening på Bakkehavntoppen 27. august 2021. Funnet er ikke lagt ut på artsdatabanken.

Kilde: Artsdatabanken/Artskart.

5. Myntebladbill*

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller
Familie: bladbiller
Art: Myntebladbill.

6

7

8

9

10

11

(*Chrosolina polita*). Foto fra Østensjøvannet: Svein Joar Horve

Myntebladbillen lever på gressmark. Føden henter den på klourt (*Lycopus europeus*) og arter fra mynteslekta. Den er fra 6 til 8,5 mm lang. Halsskjoldet og hodet har en metallisk glans i grønt eller kobber. Den er blant de insektene som gjennomgår en fullstendig forvandling i utviklingen fra larve til bille (metamorfose). I puppestadiet, mellom larvestadiet og voksent individ, kan vi si den har en hvileperiode der myntbladbillens indre og ytre organer endres.

Arten er funnet i Hedmark, Oppland, Buskerud, Trøndelag, fylkene rundt Oslofjorden, Telemark og Vest-Agder. Ved Østensjøvannet er den funnet og fotografert av Svein Joar Horve ved Lilleskogen.

Kilde: Wikipedia og Artsdatabanken/Artskart.

6. Liljebille*

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller
Familie: bladbiller
Art: Liljebille. (*Liliocercis lilii*)

Liljebillen er 6 – 8 mm lang. Svart hode, noe utstående øyne. Dekkvingene er skarpt røde. Larvene er nærmere oransje. På grunn av et sekret* de dekker seg med, kan de minne om mørk fuglemøkk.

Føden til både larvene og de voksne er liljeblader. Som myntebladbillen gjennomgår den metamorfose under utviklingen til voksent individ.

Arten er funnet i Hedmark, Oppland, Buskerud, fylkene rundt Oslofjorden, Telemark og Vest-Agder. Funnet og fotografert av Svein Joar Horve i Lilleskogen 11. mai 2021.

Kilde: Wikipedia og Artsdatabanken/Artskart.

*Et sekret er fellesbetegnelse for spesielle produkter av mer eller mindre flyktig karakter som skiller ut fra kjertelceller hos planter og dyr.(Wikipedia)

7. *Ceutorhynchus barbareae**

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller
Familie: snutebiller
Art: *Ceutorhynchus barbareae*

Vertsplanten til denne billearten er hovedsaklig vinterkarse.

Arten er funnet i Buskerud, fylkene rundt Oslofjorden, Telemark og Vest-Agder. Funnet og fotografert ved Lilleskogen av Svein Joar Horve av 11. mai 2021.

Kilde: Artdatabanken i Sverige og Artsdatabanken/Artskart.

8. *Polydrusus tereticollis**

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller
Familie: snutebiller
Art: *Polydrusus tereticollis*

Arten er 4 – 6 mm lang. Den finnes i skog, helst der det er eik og bjørk. *Polydrusus tereticollis* bor i løvtrær, og den lever av planter. Arten er funnet i alle landets fylker. Enklest å få øye på den i juni. Ved Østensjøvannet er den funnet 19. mai 2021 og fotografert av Svein Joar Horve ved Lilleskogen.

Kilde: Nature spot og artsdatabanken/artskart

9. *Pyrochroa coccinea**

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller.
Familiie: kardinalbiller
Art: *Pyrochroa coccinea*

Larvene lever under barken på døde trær. Larveutviklingen kan vare i 2-3 år. De voksne *Pyrochroa coccinea* liker spesielt sukkerholdige væsker som honningdogg produsert av bladlus. Sevje i kuttflater av løvtrær er også god mat for billearten. De søker også blomster for å finne nektar. Ved Østensjøvannet er den funnet 19. mai 2021 og fotografert av Svein Joar Horve ved Lilleskogen.

Arten trives i spesielt i løvskog, men liker også furu. I Norge er arten funnet i Hedmark, Oppland, Buskerud og fylkene rundt Oslofjorden. Arten er bekreftet av Magne Flåten og Stefan Olberg.

Kilde: Wikipedia, Artdatabanken i Sverige og artsdatabanken/artskart.

10. Furubukk (*Monochamus sutor*)

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller
Familie: trebukker
Art: Furubukk

Dette er en 15 - 25 mm stor, slank, svart trebukk med lange antenner og bein (se bildet).

Under barken på nylig død furu og gran lever larvene. Spesielt attraktive ser brannskadde trær ut til å være. På et egnet tre gnager hunnen en traktformet grop i barken der hun legger et egg. Larven lager en gang i veden. Gangen brukes som bosted og maten hentes fra sevelaget. Larven dytter gange-sponene ut, og det dannes en haug under utgangshullet. Utviklingen til voksen tar fra ett til to år.

Flyvetiden for de voksne er juni-august. Maten er bark og bar. Furubukken kan lage gnisselyd.

Den finnes nær sagt over hele landet der det er barskog.

Ved Østensjøvannet er den funnet og fotografert av Svein Joar Horve 2. juli 2021 ved Lilleskogen.

Kilde: Wikipedia og Artsdatabanken/artskart.

11. Stor ospebukk*

Rike: dyreriket
Rekke: leddyr
Klasse: insekter
Orden: biller
Familie: trebukker
Art: Stor ospebukk (*Saperda carcharias*).

Som navnet forteller er osp det viktigste vertstreet. Den kan også benytte andre løvtrær.

Larvene holder seg i levende stammer, innimellom også i større greiner. Den kan angripe rothalsen på yngre trær. I veden foregår forpoppingen fra juni til september. Utviklingstiden fram til voksen utgave kan være fra 2 – 4 år. Ospebukken er kvelds – og nattaktiv. Den kan gjøre stor skade på trær.

Funnet er gjort av Norsk entomologisk forening 21.08.2021 på Bakkehavntoppen. Funnet er ikke lagt ut på artsdatabanken.

Arten er påvist i alle fylker i landet opp til og med Nordland med unntak av Sogn og Fjordane.

Foto: Inger Johanne Aag.

Kilde: Wikipedia og Artsdatabanken/artskart.

Vi gjør oppmerksom på at arter merket * ikke er validert. Det er solide folk som står for funnene, så vi er optimister vedr. valideringen.

Kunstig nattbelysning i miljøparken

– virkninger på naturmangfoldet

Da Statens vegvesen planla bygging av motorvei langs E6 gjennom Åkervika naturreservat ved Hamar ble det bestilt en litteraturstudie hos Norsk institutt for naturforskning (NINA) kalt *Effekter av kunstig nattbelysning på naturmangfoldet* utgitt i november 2014. Gjennomgangen av litteratur om temaet viste stor kompleksitet om konsekvensene for ulike arter og at det gjenstår mye forskning. Likevel er rapporten fortsatt benyttet til forståelse av kunstig nattbelysnings innvirkning på naturmangfoldet.

Teskt og foto: Leif-Dan Birkemoe

I forbindelse med revidering av forvaltningsplan for Østensjøområdet miljøpark 2020-2030 bestilte Bymiljøetaten en rapport hos Multiconsult i 2017 om *Virkninger av belysning på naturmangfold i Østensjøvannet naturreservat*. Rapporten skulle utrede konsekvensene for naturmangfoldet ved etablering av kunstig nattbelysning langs enkelte turveistrekninger i miljøparken der dette ikke allerede finnes. Hensikten med slik belysning var å øke opplevelsen av trygghet ved ferdsel i mørket. Utredningen konkluderte med at de negative konsekvensene for naturmangfoldet ville bli vesentlige, og frarådet av den grunn tiltaket. I forslag til ny forvaltningsplan er denne konklusjon tatt til følge. Vi kan også legge til at belysning nattestid trolig ville øke bruken av miljøparken, også det uønsket for naturmangfoldet. Det er viktig å merke seg at Multiconsult hovedsakelig benytter kunnskapsgrunnlaget i litteraturstudien til NINA som basis for rapporten om naturmangfoldet ved Østensjøvannet.

Etter at NINA-rapporten ble lansert for syv år siden har det skjedd store endringer innen lysteknologien i det LED-lys nå dominerer som utebelysning. Det gir nye muligheter for styring av lyset, selv om LED-lys ofte gis skylden for strølys, dvs. lys som spres til steder der lyset ikke er ønskelig, gjerne kalt lysforurensning.

Kunstig belysning i miljøparken

Kunstig belysning i og ved miljøparken er i store trekk begrenset til følgende områder:

- Veilyset og trafikken i Østensjøveien. Pål Bergs vei på vestsiden av bommen

ved Rustad skole, vanligvis med lite trafikk og lys.

- Veilys langs turveier; i forlengelsen av Granhekkveien, fra Østensjøveien opp Manglerudbakken frem til Manglerud skole og ned til Plogveien. Turveien ved Bogerudmyra øst. Rønningbakken opp mot Skøyenåsen skole.
- Idrettsfeltene på Abildsø, Manglerud og Rustad.
- Bygninger, der særlig flerbrukshallen på Manglerud ligger nær miljøparken. I tillegg har vi enkelte hus med utelys i utkanten av miljøparken.

Naturmangfoldet i miljøparken er stort. Alt fra pattedyr, fugler, insekter, fisk, planter, amfibier, krypdyr, virvelløse dyr, lav og mose, sopp, men også tamdyr som sau og ku. Samtidig er miljøparken et rekreasjonsområde. Utfordringen er å tilrettelegge belysning på visse områder for både mennesker og naturmangfold. I det følgende er det kun trukket frem eksempler fra noen få arter. For de som vil studere temaet nærmere henvises det til rapporten *Effekter av kunstig nattbelysning på naturmangfoldet* og *Virkninger av belysning på naturmangfold i Østensjøvannet naturreservat*. (Se kilder).

Fugl og kunstig belysning

To av de mest kjente effektene av kunstig nattbelysning hos fugler er en tidligere start for aktiviteter om morgenen og en tidligere start på hekkesesongen. Dette er ikke overraskende, gitt lysets betydning som informasjonskilde for regulering av både daglige og sesongvise prosesser hos fugler.

Det er antydning at lys om natten kan endre oppfattelsen av daglengden som igjen kan ha innvirkning på adferd og orientering.

Sangaktivitet for fugler i skog

En av kildene i rapporten undersøkte effekten av kunstig nattbelysning på sangaktiviteten om morgenen for fem vanlige skogslevende arter. Hos fire av artene starter hanner nær gatelyset å synge klart tidligere enn hanner andre steder i skogen, og denne effekten var sterkest hos arter som naturlig starter tidligst å synge. Hekkeatferden ble over en sjuårsperiode sammenliknet for blåmeis som hekket i kantsoner med og uten gatelys, med blåmeis som hekket i sentrale deler av skogen. Under innflytelse av gatelys startet hunnene eggleggingen i gjennomsnitt fem dager tidligere. Hanner som okkuperte kantterritorier med gatelys skaffet seg en ekstra make dobbelt så mange ganger, sammenliknet med andre. Disse funnene indikerer at kunstig nattbelysning kan ha en betydelig fenologisk effekt på hekkeatferd og på individuell pardannelse. Dette kan over tid ha betydelige evolusjonære konsekvenser.

Vadere under trekket

Store områder med naturlige eller seminaturlige habitater blir utsatt for kunstig belysning fra nærliggende bebyggelse og veier. Deltaer og våtmarksområder langs kysten er særlig utsatt for slik belysning fordi kystlinjen ofte er sterkt utnyttet av mennesker. Effekten av slik belysning på vadefugler som raster i slike høyproduktive områder, har imidlertid vært så godt som

Hva er lysforurensning?

Lysforurensning kan bestå av flere komponenter:

Blending – Høye lysnivåer og kontraster som forårsaker visuelt ubehag.

Himmelglød – Lys i atmosfæren som gir glød på himmelen, og som hindrer utsyn til stjerner.

Strølys – Lys fra en installasjon som spres til steder der lyset ikke er ønskelig, inkludert atmosfæren.

Unødvendig lys – Overflødige eller dårlig rettede lyspunkter som skaper visuelle barrierer.

Kilde: Lyskultur.

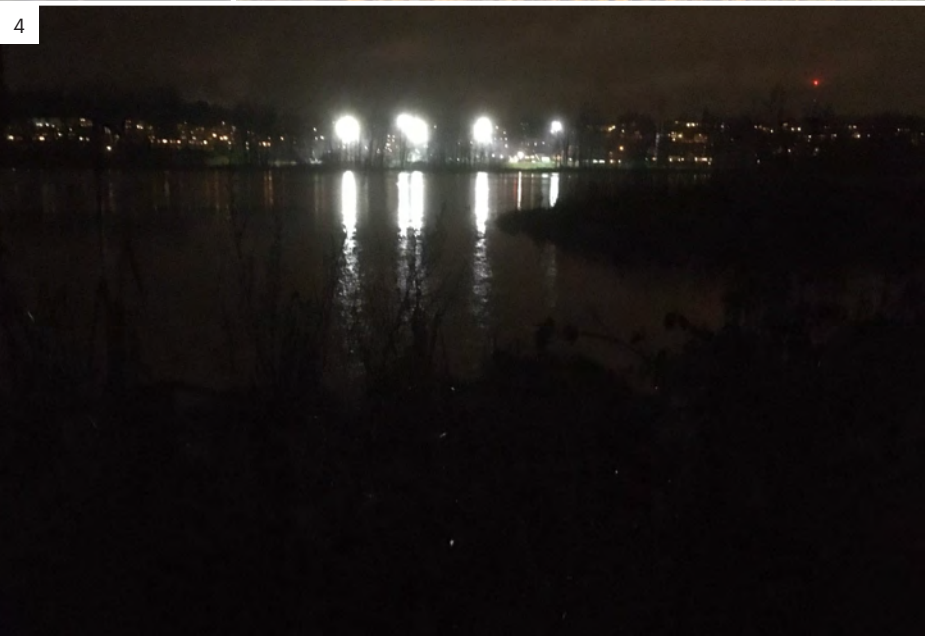
2

3

4

- 1). Turveien opp til Manglerud lyser godt opp også i en sone mot skogen. Bildet er tatt 11.10.2021.
- 2). Manglerudbanen lyser mot Rognerudskogen, særlig på vestsiden. Bildet er tatt 11.10.2021.
- 3). Turveien i forlengelsen av Granhekkveien har høytryksnatriumlamper som gir et gult lys. Bildet er tatt 11.10.2021.
- 4). Abildsøbanens belyste felt gir sterkt gjenskin i Østensjøvannet. Bildet er tatt fra turveien på østsiden 21.11.2019. Lysforholdet er det samme i 2021.

ukjent. Det samme vil nok også gjelde for vadere som raster på innlandslokaliteter, som Åkersvika og i vår sammenheng, ved Østensjøvannet. En studie av seks vaderarter med ulike matsøkingsmetoder, viste at arter som baserer fødesøket på synet, i større grad enn andre arter utnyttet områder som ble belyst av gatelys. De økte effektiviteten av sitt næringsøk i belyste områder sammenliknet med ubelyste områder. Studiet viste at kunstig belysning kunne ha en positiv effekt for nattaktive vadere, men potensielt kunne dette også gjøre dem mer utsatte for predatorer.

Hvorfor tiltrekkes insekter av lys?

Den viktigste forklaringen er at mange insekter bruker månen til å orientere seg i terrenget om natta. Dette virker slik at dersom et insekt ønsker å fly rett fremover, vil den ha månen i en bestemt vinkel i forhold til kroppen. Dersom den kommer i nærheten av en kunstig lyskilde, kan den bli lurt til å tro at det er månen, og den vil derfor bøye av flukten inn mot lyskilden for å kunne opprettholde riktig vinkel. Vi ser derfor ofte at insekter som tiltrekkes av kunstig lys flyr i en spiral rundt lyskilden.

Rapporten har utfyllende forklaring på forskjellige situasjoner der fly-til-lys atferd manifesterer seg, spesielt om insekter rundt gatelys.

Flaggermus og insekter ved gatelys

Det er kjent at flaggermus ofte trekkes mot lyskilder for å fange insekter som tiltrekkes av lyset. Kunstig nattbelysning kan påvirke atferden til flaggermus nær deres dagoppholdssteder og deres næringsøk. Lys rundt hvileplassene på dagtid kan forsinke utflukten. Dette medfører at de kommer for sent ut til å dra nytte av den høyeste tettheten av insekter i skumringen, og dermed går glipp av de beste periodene for matsøk.

Ekorn nesten blinde

Av pattedyr kan vi trekke frem ekorn som er ganske vanlig i miljøparken. De fleste ekornartene er nesten blinde nattestid ettersom de har mange tapper på netthinnen, så de skjuler seg i reir oppe i trærne. Kunstig nattbelysning kan i noen tilfeller øke predasjonsfaren for disse ved at predatorer lettere kan oppdage dem ved hjelp av synet.

Fysiologisk respons hos planter på kunstig lys

Fysiologisk respons hos planter på kunstig nattbelysning er et komplisert område. Men det må nevnes at det er en nøye sammenheng mellom vinterherdighet, daglengde og utetemperatur. For mye lys på høsten kan trolig redusere vinterherdigheten (og dermed øke dødeligheten) til planter.

Effekter på fisk

Det er utført lite forskning på konsekvenser av kunstig nattbelysning på naturlige døgnrytmer, månefaser og sesongvariasjoner for fisk. De fleste fisker bruker synet for å orientere seg, ved næringsøk og forplantning, og for å unnsnippe predatorer. Lys er derfor ofte avgjørende for deres overlevelse. En vanlig reaksjon på lys hos de artene som finnes i Østensjøvannet er å samle seg i stimer og bevege seg mot lyskilden, skrives det i rapporten fra Multiconsult med bakgrunn i litteraturstudien til NINA.

Forvaltningsmessige praktiske tiltak

Å utvikle løsninger som kan redusere alvorlige økologiske effekter og balansere disse mot våre behov for lys, er en betydelig

utfordring. Likevel, etter som både teknologi og kunnskap om økologiske effekter utvikles, er det mulig å identifisere tilpassede løsninger som kan redusere disse konfliktene.

Lysstyrke eller intensitet er en viktig komponent av nattlig lysforurensning, en annen er fargesammensetningen av lyset. Forskjellige lyskilder kan gi kunstige lysmiljøer med svært ulik spektral sammen-

setning. Konklusjon så langt er at det er vanskelig å velge ut et spekter når artene reagerer så ulikt. Men trolig er oransje og gule farger best. Dette kan og bør undersøkes nærmere ved kontrollerte eksperimenter, skrives det i rapporten fra NINA.

Det er framsatt fem mulige forvaltningsmessige tiltak for å redusere lysforurensning nattestid:

- Beskytte områder fra å bli kunstig belyst.
- Begrense varigheten av kunstig lys.
- Begrense belysning av nærliggende områder som ikke er ment å bli belyst.
- Endre lysintensiteten.
- Endre fargesammensetningen av lyset.

Uansett vil det være lyst nattestid ved Østensjøvannet, bl.a. pga. belysningen av atmosfæren over Oslo. Stjerneklar natt oppleves og er mørkere enn overskyet himmel, da bylyset reflekteres i skydekket, bemerkes det i rapporten til Multiconsult.

Overgang til LED

Omtrent all vei- og idrettsbelysning i miljøparken er i dag LED. Utskiftning til LED er et viktig mål for å nå FN's klimamål om reduksjon av energiforbruket både i Norge og EU. Organisasjonen Lyskultur, Norges ledende kompetansenettverk innen lys og belysning, gir et oppdatert bilde av LED-lysets muligheter.

LED er en liten lyskilde rent størrelsesmessig og muliggjør produksjon av armaturer med en meget presis kontroll på lyset slik at det er mulig å minimere lysforurensning. LED har også et meget stort utvalg av fargetemperatur. Fargetemperaturen på en lyskilde måles i Kelvin (K). Jo høyere kelvin desto kjøligere oppleves lyset, og jo lavere kelvin desto varmere oppleves lyset. LED er en digital lyskilde som er enkel å kontrollere sammen med smarte styrings-systemer. De fleste armaturer kan tilpasse lysstyrken og vi kan lett kontrollere lyset slik at vi får den lysmengde vi trenger til enhver tid. Sensorer og annen elektronikk kan også brukes slik at lyset slås på kun når det er mennesker til stede. Dette vil bidra til en betydelig lavere grad av lysforurensning.

Lyskultur sier det slik: *”Det er ikke LED i seg selv som er skyld i at vi får mer lysforurensning. Her oppfordrer vi til bruk av dimming, god avskjerming av armaturen og kontroll på lyset. Da vil lysforurensning minskes betraktelig. Det er her LED har en av sine mange fortrinn ved at det er lett dimbart.”*

«Lys på stedet»

Samferdselsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet lanserte i fellesskap en veileder ”Lys på stedet. Utendørsbelysning i byer og tettsteder” i 2012. Målet for veilederen var å vekke interesse for bruk av utendørsbelysning i utvikling av norske byer og tettsteder, og i energi- og klimaarbeid. Samtidig ønsket departementene å inspirere kommunene til å lage gode lysplaner og gjennomføre konkrete prosjekter.

I veilederen omtales belysning av rekreasjonsområder, der hensynet til naturen bare kort blir nevnt. Rekreasjonsområder er et vidt begrep som blant annet omfatter parker, lekeområder, løkker, naturområder, lysløyper, turstier og sportsarenaer. Lyssetting av slike uteområder er, ifølge veilederen, alltid en utfordring på grunn av balansen mellom tilrettelegging på den ene siden og naturopplevelser, bevaring av naturlandskapet og hensynet til dyre- og insektlivet på den andre.

Føre-var-prinsippet

Vi har sett hvordan lysforurensning kan påvirke en rekke organismer, særlig i urbane områder. Det er rapportert om betydelig tilbakegang for mange arter, og det er grunn til å spørre seg om vi i dag over tid har fått utviklet egne bynære økosystemer med en overvekt av organismer som har evnet å tilpasse seg kunstig belysning. Hvis så, må vi ta hensyn til dette når nye lysplaner skal utarbeides, slik at nødvendige hensyn til naturen rundt oss kan bli ivaretatt på en best mulig måte.

Det anbefales at forvaltere bruker *føre-var* prinsippet og prøver å redusere konsekvensene uten å vente på at forskere skal bekrefte betydningen av dem for spesielle arter eller habitater. Det synes klart at den beste tilnærmingen for å ta vare på stedlige arter som blir berørt, er å tilbakeføre habitater så godt som det kan la seg gjøre til deres naturlige lysforhold, først og fremst ved å fjerne unødvendig lys og sørge for en god avskjerming av belysning som er nødvendig. Det er verdt å merke seg at flere virksomheter som har eksperimentert med

å redusere belysningen, har spart inn igjen kostnadene ved lavere strømregninger.

I rapporten som Bymiljøetaten fikk utarbeidet for belysning av turveiene er konklusjonen ganske klar. «På Østensjøvannet er insektproduksjonen viktig for hele økosystemet. Denne bør derfor ikke påvirkes i negativ retning. Samlet sett er det grunn til å tro at en lyssetting vil virke negativt inn på reproduksjon hos insekter, men kunnskapsgrunnlaget er ikke tilstrekkelig til å utdype dette nærmere. *Føre-var* prinsippet legges derfor til grunn i denne sammenheng». Dette er også den holdning vi må ha for den belysning som allerede er installert.

Kontroll for riktig belysning i miljøparken

Langs turveiene i miljøparken, der det allerede er LED-lys, bør lyset kontrolleres. De fleste armaturer kan tilpasse lysstyrken slik at vi får den lysmengde som til enhver tid er nødvendig. Utstyr for dimming bør vurderes, avpasset etter trafikken, eventuelt slukkes om natten. Sensorer og annen elektronikk kan også brukes slik at lyset kan slås på kun når det er mennesker til stede. Lavere stolper kan kanskje være en enkel løsning. Fargesammensetningen bør også vurderes. All ytterligere belysning på vei-systemet er i forslag til revidert forvaltningsplan 2020-2030 frarådet.

Østensjøveien fikk LED-belysning i 2018 og gir noe lys også til turveien. Abildsøbanen synes godt og gir gjenskinn i vannet. Bildet er tatt 11.10.2021.

Flerbrukshallen på Manglerud har lys mot miljøparken. Bildet er tatt 11.10.2021.

**MITT ØSTENSJØVANN –
RAGNHILD MAGNUSSEN**
– Nærmeste nabo til Østensjø gård i 70 år

Ragnhild Magnussen, pensjonert høgskolelektor, var gift med tidligere byantikvar Kjeld Magnussen, og har bodd i Jøranstien, rett øst for Østensjø gård siden 1953. Hun fylte nylig 90 år og har tidligere vært styremedlem og aktiv i Østensjøvannets Venner.

I samtale med Amund Kveim

Ragnhild Magnussen

Hun laget i 2018 et lite erindringshefte til familien om byggingen i Jøranstien og livet der. Dette danner grunnlag for vår samtale. Ragnhild forteller om en tid da de som unge dannet Østensjø Selvbyggerlag og fikk kjøpe tomt av Tveter-familien på Østensjø i 1951, på Smiejordet inn mot fjellet i øst. Her gikk seks unge familier med pågangsmot og støtte fra Husbanken i gang med å grave grøfter til både vann og kloakk, og bygge både hus og selve veien, Jøranstien, en avstikker fra Ulsrudveien. Samtidig bygget to brødre et hus nederst i veien. Så det ble tilsammen oppført 4 tomannsboliger i den lille veistubben, og et unikt lite samfunn var skapt. På denne tiden gikk Østensjøveien gjennom tunene på Østensjø, turveien som nå heter Valborgs vei, oppkalt etter en av «tantene» Tveter på gården. Innflytting etter mye egeninnsats skjedde i 1953, «tre dager etter at Kjeld og jeg giftet oss».

Jøranstien blir til

Den lille veistubben skulle egentlig fortsette i en sving ned til det som i 1956 ble den nye Østensjøveien, øst for gården. Kommunen ga dispensasjon til en veibredde på bare 4 m. Vei 3504, som den først het på kommunens kart, måtte få sitt eget navn. «Så gikk vi til

«tantene» nede på Østensjø gård og spurte dem til råds. Jordet vi hadde bygget på het Smiejordet, det var et fint, men et vanlig navn og kunne bli forvekslet med noe ute i Bærum. Så det ble forkastet. Men tante Aagot fortalte at det hadde gått en sti over Smiejordet som budeiene drev buskapen på, på vei til og fra skogen. Og stien kalte de Joranstien etter ei jente som het Jøran. Og her verserer det to utgaver av historien. Jøran var en huldrejente som en dag kom fra skogen ned til Østensjø med en strålende bølning blanke og velfødde kyr. Den andre historien sier at Jøran var en budeie på gården en eller annen gang, som drev kuene til skogen den veien». Det slår oss at Huldreberget er navnet på den runde fjellformasjonen ved Østensjøveien der Oppsalveien kommer ned. Veinavnet Joranstien ble stadfestet av kommunen i 1955.

Østensjø gård og vannet ble sentrum i vår lille verden

På Østensjø gård var det familien Tveter som regjerte. Haakon Tveter f. 1844 og hans kone Agnes etterlot seg 6 døtre. Bare datteren Agnes ble gift, med Simon Smith, og fikk 5 barn. «Da vi kom til Østensjø i 1953, bodde Agnes og sønnen Haakon på Søndre gård. De andre søstrene som fremdeles levde, «tantene», bodde på Nordre gård. Haakon hadde ansvaret for hele gårdsdriften godt styrt av tante Aagot. I drengestuen på Søndre gård bodde fru Martinsen som stelte kuene, med sin familie. Det var dyr på fjøset helt til 1963, og høner i hønsegården og kattunger i låven i lang tid videre. Her hentet vi melk hver dag og betalte 31 øre literen». En av de andre selvbyggerne i Jøranstien, Atle Jørstad, hadde som barn vokst opp på gården i et

Utsikt mot Østensjøvannet og rekkehusene på Abildsø. 21. juli 1952. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040055.

leiet hus. «Vi ble kjent med familien Tvetter gjennom møter i Hagelaget og Oppsal Vel, og ble etter noen år invitert med på St. Hans-feiringen med stort bål nede ved vannet. Senere ble vi invitert i selskaper på gården, som tante Aagots og Haakons fødselsdager. Og vi inviterte tilbake. Bålplassen var i soreden av det som nå er beiteområde på Bekkasinmyra nedenfor gården».

Utløa ved Bølerbekken - «Grålåven»

Loa lå på jorden sør for Bølerbekken ved adkomsteveien opp til Eterfabrikken. «Den var etter hvert blitt tilholdssted for løse fugler og andre personligheter, og tantene fryktet umoral, brann og skader. De tilbød noen av oss å få kjøpt tommeret til en rimelig penge dersom vi fjernet låven. Og vi takket ja». Tommeret ble delt i tre andeler og fraktet vekk, og ble til hytter på Sørlandet og i Rømskog. «Noe av vår andel ble brukt til en lekehytte i haven, til bruk for vår sønn Knut. Senere ble «Knutestua» tatt ned, fraktet til vår hytte ved Budalsvika nede ved Kornsjø og satt opp som gjestehus der. Den er på hele fire kvadratmeter, har to sengeplasser og fungerer stadig som startet ekstra sommerlosji ute i ødemarken».

Nye tider på Østensjø gård

De nye eierne på gården kom i 1997, og ville skille ut og bygge boliger på Smiejordet. De første planene var tre store hus i tre etasjers høyde. Dette ville selvfølgelig endre boforholdene i Jørnastien betydelig. «Vi naboer samlet oss og protesterte og fikk heldigvis redusert prosjektet til to-etasjers hus og uten at Jørnastien skulle benyttes som adkomstvei».

**Oppsaljente og formann i
Sogneselskapet**

Akers Sogneselskap er et «barn av opplysningstiden», og ble stiftet i 1807 av John Collett på Ullevål gård. Haakon Tveter på Østensjø gård satt i direksjonen i 12 år, hvorav tre år som formann. «Som «Akerboere», og som «husmenn» under Østensjø, ble vi medlemmer av Akers Sogneselskap i 1977. Jeg satt senere i direksjonen i 22 år, og var i denne tiden formann i 10 år. Og er selvfølgelig fortsatt medlem. Nå dyrker foreningen vennskap og Akertradisjoner».

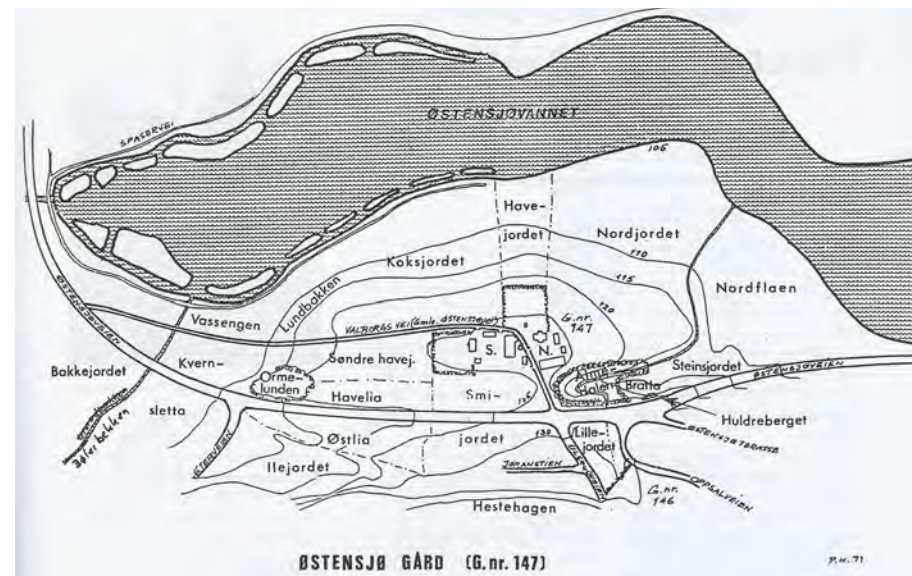
«Vi ble medlemmer av Oppsal Vel allerede i 1954. I år 2000 ble jeg valgt inn som sekretær i styret og fungerte som sekretær til 2018». Der ble hun utnevnt til «Oppsal-jente», Oppsal Vels æresbevisning.

Aagot Tveter og Håkon Smith på trappen på Østensjø gård tidlig på 1970-tallet. Kilde: Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040068.

Jøranstien bærer preg av stor aktivitet. Kilde: Familien Magnussen.

Kart over jordstykkene på Østensjø gård. Det var Haakon Tveter som opprinnelig satte navn på jordstykkene og tegnet kartet, her rentegnet av Per Knoph.

3

- 1). Smiejordet på Østensjø gård i 1951 før utbyggingen i Jøranstien. Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040027.
- 2). Ragnhild Magnussen tar del i byggingen i Jøranstien i. Bildet er tatt i 1953. Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040064.
- 3). Husbyggingen i Jøranstien har startet. Utsikt mot Østensjø gård i 1952. Østensjø lokalhistoriske bilder. Bilde nr. B20040056.

«Rekkverkveien»

Fra Ulsrudveien til Aagots vei (oppkalt etter Aagot Tveter) går det en gammel og bratt stiforbindelse. Her har mange i årenes løp falt overende, og kommunen ville ikke gjøre noe. Ragnhild og hennes nabo Astri, sammen med Vivi og Per (naboene til stien), tok affære. Etter mye arbeid ble stien oppgradert og fikk gelender, med økonomisk støtte fra Oppsal Vel. Alle brukere av stien bør sende Ragnhild og hennes hjelpere varme tanker hver gang den benyttes.

Mitt Østensjøvann

«Vannet og gården har jo vært midtpunktet i min lille verden i snart 70 år. Dette helt spesielle området som vi har vært så privilegert å være naboer til. Det har gitt

meg identitet og kultur. Her hører jeg hjemme. Vi brukte vannet og området omkring aktivt til turer for rekreasjon og opplevelser. Vi bor på bondelandet. Nesten. I sommerhalvåret etter arbeidstid gikk vi ettermiddagsturer for å bli litt sprekere, kjenne duften av vann og vegetasjon, og se etter dyrelivet. Om vinteren var det familiens egen skøytebane. Nå, med noe begrensede bevegelsesmuligheter, er det en unik natur å være nær. Og så tenker jeg tilbake på en rikdom av følelser som vi har opplevd gjennom alle disse årene».

Ros til ildsjelene i Østensjøvannets Venner.

«Ros til dem som i alle år så uegennyttig har slåss for bevaring av dette klenodiet som

Vannet med omegnen er! Det er ikke bare vi som bor her som dette angår. Jeg tør nesten ikke å tenke på hvordan dette for hele allmennheten dyrebare stedet kunne ha sett ut, dersom markedskrefter og utbyggere hadde fått igjennom sin vilje. Tenk om de hadde fått ture frem med utbygging og rasering. Tenk om de ikke hadde møtt motstand. Området med det spesielle dyre- og plantelivet som er her kunne ha blitt ødelagt, ikke bare for oss, men for alle kommende generasjoner, for evig tid, dersom ikke vi hadde hatt alle ildsjelene i Østensjøvannets Venner med Amund Kveim og Finn Arnt Gulbrandsen i spissen. De har stått på barrikadene og forsvart området! De kan ikke takkes nok!»

Østensjødagen

Amund Kveim

Vårt tradisjonsrike familiearrangement Østensjødagen på Bakkehavn gård 12. september ble avlyst som følge av corona. Arrangementet samler vanligvis hundrevis av mennesker og vi hadde også i år planlagt et innholdsrikt og spennende program.

Vi valgte i stedet en enklere markering nede ved vannet der noen av styrets medlemmer fortalte forbigående om vannet og foreningens arbeid. Et akvarium med bunndyr fra Østensjøvannet, fanget samme dag, vakte interesse hos mange. Dyrene ble selvfølgelig returnert til sitt naturlige element i etterkant.

Vi gleder oss til en «normal» Østensjødag på Bakkehavn høsten 2022!

Et akvarium med bunndyr fra Østensjøvannet, fanget samme dag, vakte interesse hos mange. Foto: Paul Fekjær.

Fugleteltet til Norsk ornitologisk forening (BirdLife) var på plass.

Honningbier ved Østensjøvannet

Bier, blomsterenger og pollinering har fått mye oppmerksomhet de siste årene og bikuber dukker opp over hele byen. Så også rundt Østensjøvannet.

Amund Kveim

I Almedalen ved Østensjø gård har disse bikubene dukket opp, men de finnes mange andre steder både i og utenfor miljøparken. Birøkt er en fin hobby, og biene hjelper til med pollinering av mange plantearter.

Det fremstår som uklart om dagens domestiserte honningbier har hatt en plass i vår natur fra gammelt av. I Oslo, eller rettere sagt Aker, sies det imidlertid at Halvor Blindern drev med birøkt allerede på midten av 1700-tallet. Omfanget har imidlertid tatt seg opp de senere år, og det kan være grunn til å spørre seg om disse biene har noen konsekvenser for våre

stedegne arter i en spesielt verdifull og sårbar natur som ved Østensjøvannet.

Dette vet vi dessverre alt for lite om, men det kan antas at de er matsøkende i konkurranse med mer stedegne arter. Ut fra et føre-var-prinsipp har derfor Oslo kommune nedlagt forbud mot bikuber på kommunal grunn rundt Østensjøvannet. I den nye forvaltningsplanen legges det også opp til at man vil oppfordre til å begrense antall bier og kuber på privat grunn i nærområdene. Man regner med at bienes flyradius oftest er 1-2 kilometer selv om de kan fly lengre.

I Almedalen er det seks bikuber som tilhører Oppsalhonning Bigård. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 01.10.2021.

En hyggelig plakett om bier og besøksregler. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 01.10.2021.

Dugnadene høsten 2021

«Verdens beste kjempegjeng» var overskriften til Avisa Oslo 14. oktober i høst. En joggende journalist i avisa stoppet og gjorde intervjuer mens Dugnadsgjengen jobbet med siktlinjene gjennom trerekka på vestsiden av vannet.

Teskt: Finn A. Gulbrandsen og Tore Nesbakken. Foto: Leif-Dan Birkemoe

Slora, fuktenga på nordsiden av turveien mellom Østensjøveien og bakken opp til Manglerud, var også i år dominert av mjødukt som ble kjørt bort, 14.09.2021.

Det kom inn mange rosende ord om den arbeidsomme gjengen under et innlegg til Avisa Oslo på deres FB-side. Det er ualminnelig hyggelig å konstatere at brukerne av Østensjøvannet til de grader setter pris på arbeidet som nedlegges.

Coronatiltakene som ble innført ved oppstart våren i år ble videreført. Hver dugnad har deltakerne blitt delt i grupper, og dette viser seg å være svært effektivt.

Fjerning av fremmede arter

Styret i Østensjøvannets Venner, Dugnads-gjengen og andre frivillige har i vår og i høst

bekjempet fremmede arter som russekål, sibir- og alaskakornell, kanadagullris, fagerfredløs, hagelupin og parkslirekne. Til sammen er mer enn 500 arbeidstimer nedlagt på bekjempelse av disse artene.

Vassenga

I år som i fjor raket Dugnadsgjengen gress etter at Bymiljøetaten v/ NCC sørget for slått. De store haugene ble kjørt til Grønmo av NCC og kompostert. Etter hvert blir det «tigerjord» som er til salgs på gjenbruks-stasjonene til kommunen. Etter slått ble Vassenga et verdifullt beiteområde for fugl.

Haugen nordøst for Abildsfeltet, Bogerudenga og Slora

Haugen ble i år slått i rekordfart. Hele fem ryddesager var i bruk, og etter to dugnader var alt gress slått, raket sammen og fraktet til turveiene. Gresset ble til dels fraktet til turveiene på presenninger, hvilket gjorde denne delen av arbeidet lettere. Fra turveien gikk ferden for høyet til Grønmo på tilhengere. Bogerudenga ble slått på en og en halv dugnadsdag. Slora på tilsvarende tid og all biomasse fraktet til hageavfallsanlegget på Grønmo. Dugnadsgjengen viste en enorm effektivitet under årets slått.

- 1). Tre tirsdager på rad ble det raket på Vassenga nedenfor Østensjø gård, 17.08.2021.
- 2). Kanadagullris fjernes langs åkerkanten på Abildsø gård 24.08.2021.
- 3). Fra haugen nordøst for Abildsfeltet ble gresset til dels fraktet til turveien på presenning, 31.08.2021.

Eikelunden

Den flotte Eikelunden (Abellunden) ble skjottet på en dugnadsdag pluss en økt. Fjerning av rødhyll, en fremmedartslistet plante som har sneket seg inn i lunden, ble gjennomført. Rødhyllen liker åpne bunn-sjikt og har kommet inn etter at lyset har sluppet mer til. Naturen er sannelig ikke mulig å styre. Hvis du ikke har vært i Eikelunden, bør du ta en tur dit. Ved siden av en flott eikeskog finnes fire gravhauger her. Stedet ligger vis a vis trafoen i Plogveien.

Det har også blitt fjernet mer sibir- og alaskakornell fra Bogerudmyra. Man har

også gått over og sjekket områder der disse artene tidligere er fjernet. Nye skudd er tatt bort. Slik er kampen mot fremmede arter. Man blir aldri helt ferdig.

Siktlinjene gjennom trerekka på Abildsfeltet

Disse holder dugnadsgjengen åpne gjennom årlig slått og fjerning av årsskudd. Etter hvert skal store deler av trerekka fjernes. Det vil skje når de ringbarkete trærne er døde.

Oppsummering

I skrivende stund kan Dugnadsgjengen nok

en gang sette årsrekord mht. arbeidstimer. Om det slår til, vil tiden vise. Det ble jobbet utrolig mye også i 2020. Timerekorder kan ikke settes hvert år. Uansett passerer Østensjøvannets Venner 22 000 dugnads-timer som er lagt ned siden starten i 2011.

Tilskudd av ny arbeidskraft i denne flotte gjengen er gledelig. De som har vært med lenge, har også fortsatt mye å gi. Kan det bli bedre?

Lyst til å være med? Send en e-post til post@ostensjovannet.no

Ny teknologi uten graving ved renovering av avløpskummer i miljøparken

I Sothøna nr. 61 fortalte vi om entreprenørfirmaet Kjeldaas AS, engasjert av Vann- og avløpsetaten, som renoverte avløpsrør i miljøparken uten graving, ferdigstilt rundt 1. april i år. Det gjensto renovering av avløpskummer, utført i oktober, også det uten graving i miljøparken ved hjelp av en helt ny metode i Norge.

Teskt og foto: Leif-Dan Birkemoe

Ny teknikk

Kumforing med bruk av glassfiber er en ny teknikk utviklet av et tysk firma under varemerket «Vertiliner». Kummen blir først skannet fra bunn til topp. Målene fra skanningen danner grunnlaget for produksjon av fiberstrømpen i fabrikk i Tyskland. Strømpen eller fiberslangen blir skreddersydd til hver enkelt kum. Resultatet er en «ny», tett og varig kum som fornyes på kort tid – uten graving. – Vi er først ute med kumstrømpen «Vertiliner», sier Kjeldaas AS i en pressemelding. Østensjøområdet miljøpark er blant de første stedene i Norge der den nye teknikken tas i bruk.

Overvann

De forberedende arbeidene i kummen består i fjerning av ujevnheter og stige-trinn, samt rengjøring og utbedring av større skader i eksisterende kumvegg. Større rør eller sprekker med innsig av grunnvann eller overvann tettes. Installasjonen i en av kummene fant sted da det regnet kraftig i begynnelsen av oktober. En del overvann rant ned i spillvannskummen, en god illustrasjon på at renovering var nødvendig.

Rask installasjon

Vi treffer oppfinner av kumstrømpen, Peter Eschenbrenner fra det tyske firmaet, under arbeidet med installasjon av glassfiber-systemet i en kum ved Vadedammen.

Selve installasjonen går svært raskt forklarer Peter:

- Glassfiberstrømpen eller slangen veier ca. 50 kg, senkes med en kran ned i kummen og trykkesett med komprimert luft.
- Den formsydde strømpen legger seg inntil kumveggen.
- Deretter senkes en lang stang med UV-lamper ned i kummen og strømpen herdes raskt og miljøvennlig.
- En «standard» norsk, sirkulær avløpskum som er 3,5 meter dyp, slik som kummen ved Vadedammen, vil være ferdig installert i løpet av cirka seks timer, alle arbeider inkludert.

Miljøparken spart for graving

Totalt ble det på vårparten rehabilitert ca. 500 meter med rør og nå i høst 9 avløpskummer. Miljøparken er dermed spart for graving og med det fjerning av trær og vegetasjon, noe det ville tatt mange år å

gjenopprette – om det i det hele tatt ville latt seg gjøre uten store endringer og skader. Vann- og avløpsetaten har, som de selv sier, fått et nytt redskap i verktøykassa for renovering av gamle rør og kummer.

I 2008 hadde vi også en «revolusjonerende» teknikk som sparte naturen da overføringsledningen til Hafslund Fjernvarme fra Klemetsrud til Oslo sentrum ble lagt som styrt boring under kanalen mellom Bogerudmyra og Østensjøvannet.

- 1). Vi ser toppen av glassfiberstrømpen (Vertilineren) som er ført ned i kummen. Av hensyn til bakterier fra kummen er installatøren kledd i hvit engangsdrakt. Bildet er tatt 05.10.2021.
- 2). Oppfinner av systemet, Peter Eschenbrenner fra det tyske firmaet, viser den harde strømpeforingen av glassfiber under arbeidet med installasjon i en kum ved Vadedammen. Bildet er tatt 11.10.2021.
- 3). Slik ser det ut i kummen med den formsydde strømpa presset med trykkluft inntil kumveggen. I bunnen renner spillvannet. Bildet er tatt 15.10.2021.
- 4). De tyskregistrerte bilene veket oppsikt som installasjonsverksted for avløpskummene. Bildet er tatt 06.10.2021.

Hassel – tre med stor utbredelse rundt Østensjøvannet

Hasseltrærne i Østensjøområdet er såkalt villhassel og omtales gjerne bare som hassel (*Corylus avellana*). Med den store utbredelse treet har, skal vi her omtale den noe nærmere.

Leif-Dan Birkemoe

På vestsiden av Tallberget er det rike hasselkratt på begge sider av stien. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 22.10.2021.

I denne hamsen er det faktisk fem hasselnøtter. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 04.07.2021.

I Statusrapporten natur og kulturkvaliteter fra juni 2007 (del 1 av Forvaltningsplanen) er hassel bl.a. omtalt som følger:

Velutviklet

«Hasseldominert, hagemarkspregede skog» av rik type er velutviklet i Østensjøvannområdet, og forekommer på betydelige arealer. På østsiden er det stedvis innslag av andre edeløvtrær, på vestsiden er det oftest preg av lågurtgranskog med hassel. På vestsiden opptrer hassel-hagemarka mest i skråningene fra Manglerud (Tallbergåsen) og sørover til øst for åkermarka på Nordre Abildsø gård. Det er også rike hasselkratt sør for Bakkehavn i sørvest. På østsiden er det betydelig innslag av gammel hassel i Bogerudskogen i sør, ved Bølerbekken og Kirkeskogen, samt nord i Oppsalskrenten.

Hagemarkskogene

Hasselkrattene kommer inn der det er litt

marine sedimenter i skråningene, gjerne under bergvegger. Krattene er til dels grove, gamle og med mye stående død ved, og representerer kontinuitetselementet i disse hagemarkskogene som antageligvis var mye mer åpne tidligere. I dag er denne skogen preget av en del oppslag av unge selje, bjørke- og ospetrær.

I Tallbergåsen og Bogerudskogen står det mye grov, storvokst, men ikke veldig gammel, gran i hasselskogen. Ellers, og særlig nærmest innmarka, er den hassel-dominerte hagemarka nesten helt uten gran. Denne kantskogen har tidligere sannsynligvis vært mer eller mindre fri for gran, og fungert som en åpen beiteskog på grunnlendte restarealer. De grandominerte partiene har sannsynligvis også hatt slik hevd tidligere, men her opphørte sannsynligvis hevd for lengre tid siden, og i disse partiene har granskogen rukket å etablere seg i større utstrekning ».

Rik undervegetasjon

«Hasselkrattskogen har rik undervegetasjon, med innslag av ulike lågurter. De rikeste, litt friskfuktige partiene har innslag av kravstore arter som krattfiol, trollbær, firblad og nyresoleie, dessuten er det registrert forekomst av de svært uvanlige gulveis og moskusurt i hasselskogen. Der grana dominerer, er undervegetasjonen betydelig utarmet. Som eikeskogen kan disse gamle hasselskogene huse flere sjeldne og rødlistede sopp- og insektarter, knyttet så vel til død ved som til rikt jordsmonn».

Her må vi legge til at det i 2020 ble tatt ut en god del store grantrær i hagemark-hasselskogen sør for Tallberget.

Hasselnøtter

Men er det nøtter på hasseltrærne rundt Østensjøvannet? Ser man nøye etter kan det oppdages hasselnøtter som sitter i en frynset hams. Ut på høsten faller de ned og

Hassel (*Corylus avellana*)

Slektsnavnet *Corylus* stammer fra gresk korylos, som er et gammelt navn på hassel, muligens fra korys som betyr hjelm. Trolig viser dette til hvordan hamsen omslutter nøttefrukten. Artsnavnet *avellana* kommer av Avella (Vecchia) i Sør-Italia, et sted som er kjent for nøtteproduksjon. Villhassel er viltvoksende i Europa, Lilleasia og Kaukasus, hvor den blir 6-10 m høy, ofte flerstammete trær, som en stor mangegreinet busk. Kronen blir svært bred og tettvokst. Lange, hengende lysegule hannrakler i mars-april, og senere små, hunnrakler. Nøttene sitter alene eller i små klynger på opptil tre til fire sammen. Villhassel er en nokså nøysom plante som trives best på næringsrik, lett jord, på varme steder (ofte sørskråninger), både i sol og halvskygge. I Norge finnes villhassel spredt i løvskog og skogkanter på Østlandet opp til 830 m over havet, og nordover til Steigen i Nordland. Hassel tilhører edelløvskogen.

Kilde: Planteportalen, Store norske leksikon og Trær i Norge av Arnold Håpnes.

kan plukkes opp. Av en samling på ca. 70 nøtter som jeg fant var de første 10 uten kjerne, noe som trolig var tilfelle også for de andre nøttene. Nøttene var små og lette. Noen stor næringsverdi av nøttene i miljøparken kan vi ikke regne med nå.

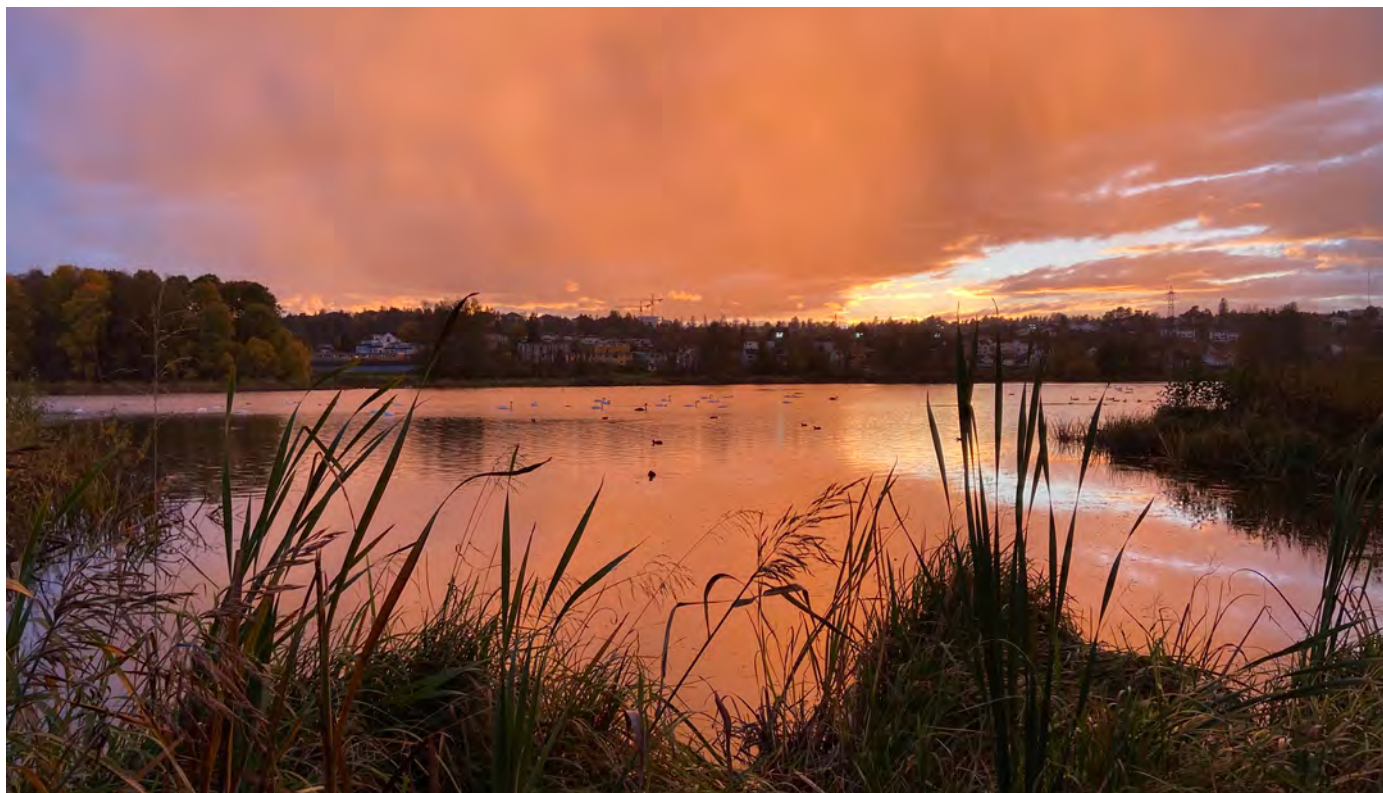
Viktig næring

Tradisjonelt sett har hasselnøtter vært en viktig næring i områder med mye hassel så lenge det har bodd mennesker i Norge. Pollenanalytiker og statsstipendiat ved UiO, Helge Irgens Høeg, har drevet med pollenanalyser i mange år og mener at hassel kom til Norge for 10 500 år siden. Og hvordan innvandret hassel? Trolig hadde de første mennesker med seg nøtter, kanskje som niste på ferden nordover. Vi må vel regne med at nøtter også spres med dyr og fugler. Hassel formerer seg også villig med rot- og stammeskudd.

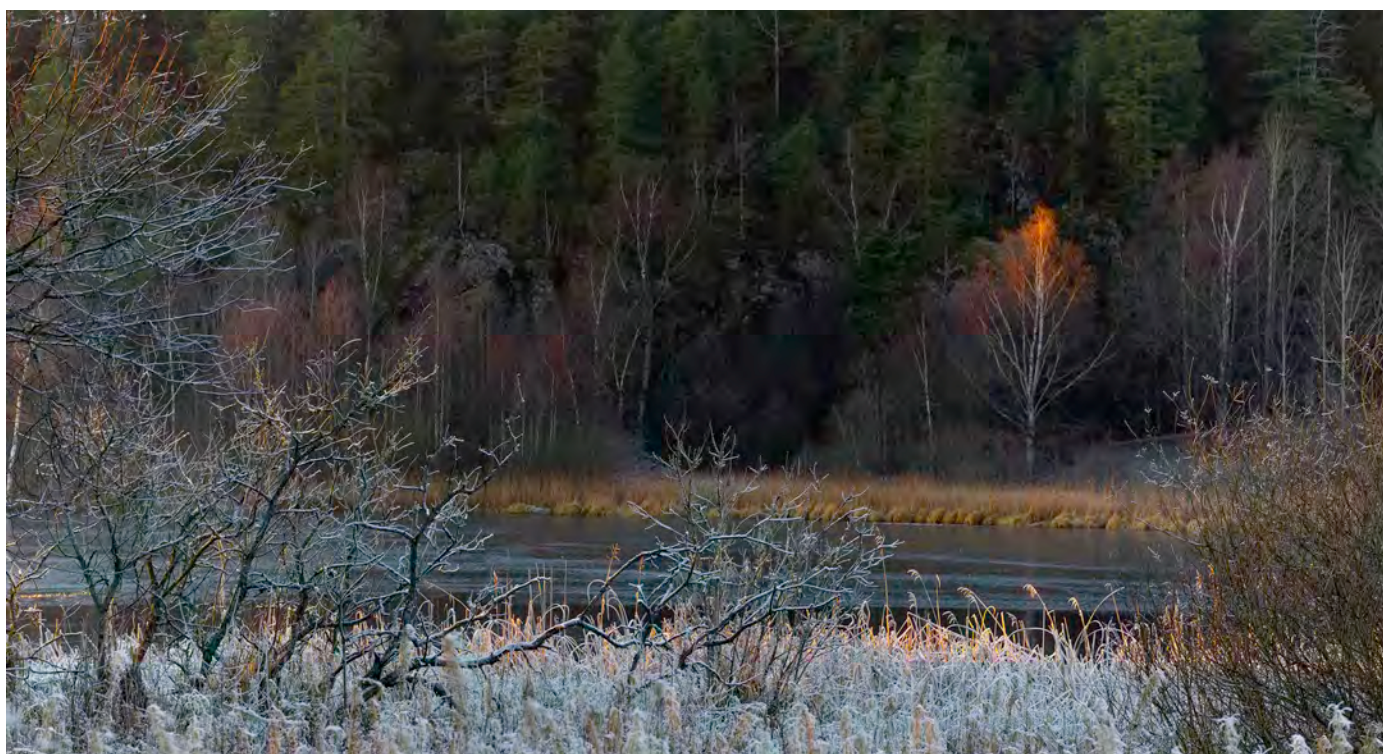

Hassel er ofte et flerstammet tre, som en stor mangegreinet busk. Kronen blir svært bred og tettvokst. Dette treet står nederst i Tallberget mot jordene på Abildsø gård. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 01.10.2021.

Ettersendes ikke ved varig
adresseforandring, men returneres
med opplysninger om riktig adresse.
Returadresse: ØVV, Pb. 77 Oppsal, 0619 Oslo

Skumring over Østensjøvannet med en flokk knoppsvaner rolig på vannflaten. Foto: Leif-Dan Birkemoe, 11.10.2021.

Rimfrost i siv og greiner ved Østensjøvannet. Foto: Svein Walther Hiis, 27.11.2020.